LEIDDRAAD

BIJ HET

GODSDIENSTIG ISRAËLITISCH ONDERWIJS,

TEN DIENSTE DER SCHOLEN

EN TOT

HUISELIJK GEBRUIK.

OPGESTELD

DOOR

S. J. VAN RONKEL,

Hoofd-onderwijzer bij de Nederlandsche Israëlitische Armenschool en Beëëdigd Translateur, te Groningen.

BEKROOND DOOR DE HOOFD-COMMISSIE TOT DE ZAKEN DER ISRAËLITEN IN NEDERLAND.

TE GRONINGEN, BIJ

J. OOMKENS.

1845.

STADTBIBLIOTHEK
FRANKFURT a. M.

VOORBERIGT.

Het lager onderwijs is de grondslag van alle beschaving en zedelijkheid; — in de lagere scholen moeten godsdienstzin en deugd worden aangekweekt, om later eene hoogere ontwikkeling deelachtig te kunnen worden.

Zoo moeten dan ook de Israëlitische godsdienstige scholen strekken tot veredeling des gemoeds, tot beschaving der zeden en tot vorming des geestes; maar bij dat eerste onderwijs moet tevens den Israëlitischen leerling worden onder het oog gebragt, hoe voortreffelijk zijne Godsdienst is, — welke dure verpligting op hem rust, de voorvaderlijke Godsdienst getrouw te blijven en stiptelijk na te leven.

Men heeft dit op de Israëlitische scholen in ons Vaderland ten allen tijde wel is waar behartigd, maar zulks tot dusver meer als bijzaak beschouwd, en geenszins een eigenlijk en opzettelijk onderwijs in de Godsdienst gegeven.

Eene der hoofdredenen van dit wezenlijk verzuim moet gezocht worden in het volslagen gemis aan eene voor dit doel geschikte handleiding, waarvan én onderwijzer én leerling met vrucht gebruik konden maken.

En hoe zou dan zoodanige handleiding behooren ingerigt te zijn? De Heilige Schrift moet ongetwijfeld het middelpunt zijn, vanwaar alle Godsdienstig onderwijs uitgaat, werwaarts hetzelve overal en altijd terugkeert; maar eene zekere regelmatigheid,

eene bepaalde volgorde moet tevens dat onderwijs uitlokkender en meer vatbaar maken vòòr het verstand van den leerling, — de vorm dient katechetisch te zijn. Dit onderwijs moet verder opzettelijk *gegeven worden en op bepaalde tijden, opdat de leerlingen het niet als eene bijzaak beschouwen, maar als een der eerste vereischten van hun onderwijs. De katechetische vorm zal de aandacht van den leerling boeijen, zijn geheugen scherpen, zijne kennis van de Heilige Schrift op eene gemakkelijke wijze vermeerderen, — en den onderwijzer tevens de gelegenheid geven, om hier te onderzoeken, of de leerling het onderwijs wél begrepen heeft, en dáár verder uit te breiden, wat slechts kortelijk aangestipt is; hier het geleerde weder in herinnering te brengen, en dáár de leeringen verder te verklaren, dieper in den geest der leerlingen in te prenten.*

De Hoofd-commissie tot de zaken der Israëliten in Nederland *was blijkbaar doordrongen van deze waarheden, toen zij den 28 Junij 1838 eene prijsvraag uitschreef, ten onderwerp hebbende: eene* Israëlitische Geloofsbelijdenis. *Toen daarna, den 13 Februarij 1843, de Schrijvers van* twee *bij haar ingekomene antwoorden werden opgeroepen, bleek het, tot onze niet geringe vreugde, dat beide ontwerpen, verschillend van bewerking, ingezonden waren door den Heer* S. J. VAN RONKEL, *den verdienstelijken en reeds loffelijk bekenden Hoofd-onderwijzer bij de Israëlitische Armenschool alhier.*

Op uitnoodiging der Hoofd-commissie en onder toezigt van den Weleerwaarden Heer LEHMANS, *Opperrabbijn in het Synagogaa Ressort van* Nijmegen, *daartoe door de Hoofd-commissie gevolmagtigd, werd nu van beide ontwerpen één geheel gemaakt, en, naar den zin des Heeren Opperrabbijns, werden er die wijzigingen en verbeteringen in aangebragt, welke moesten strekken, om het werkje geheel in den geest van ZWEerw. te doen zijn;*

en ZWEerwaarde bleef dan ook, na zich hiervan overtuigd te hebben, niet in gebreke zijne doctrinale goedkeuring aan het werkje te geven, om hetzelve te gebruiken, waartoe het vervaardigd was.

„*En nu hopen wij,*" — *zoo drukt zich ZWEerwaarde in eene missive aan de Hoofd-commissie, dd.* 8 *Februarij* 1844, *onder anderen, uit,* — „*dat door 't uitgeven van dit werkje een* „*Godsdienstig doel zal bereikt worden, dat in het vervolg niet* „*meer zoo velen onder Israël zullen gevonden worden, die on-* „*bekend zijn met hun geloof en hunne pligten.*

„*God geve, dat daardoor de Israëliet meer opgewekt worde,* „*om Gods woord en leere meer en meer te beoefenen en Zijne* „*geboden op te volgen*" . . . . . .

En welk Israëliet koestert niet met ZWEerw. dezelfde hoop? Wie belooft zich niet met de Hoofd-commissie de schoonste vruchten van een onderwijs in de Godsdienst, dat thans, naar aanleiding van het onderhavige door haar met de zilveren medaille *bekroonde werkje, overal, zoo als wij vertrouwen, staat ingevoerd te worden? Wie is niet met ons overtuigd, dat, bij al het goede, hetwelk de Hoofd-commissie reeds gedaan heeft en bij alles, wat haar nog te doen overig is, om beschaving en Godsdienstzin onder de Israëliten in* Nederland *meer en meer uit te breiden en te veredelen, — zij zich met regt de heilrijkste gevolgen mag beloven van deze, door hare bemoeijingen uitgegevene* Geloofsbelijdenis, *die, door vooral op het jeugdiger geslacht te werken, het vooruitzigt op eene zoo heugelijke toekomst opent?*

Moge dan de Schrijver, door het eermetaal reeds uiterlijk beloond, zijne innerlijke belooning vinden in het bewustzijn, dat de tijd en de moeite, aan de vervaardiging van dit werkje door hem besteed, niet beter besteed konden worden; — omdat daar-

door in de al te lang gevoelde behoefte eindelijk is voorzien; omdat daardoor de verbreiding van echt-godsdienstige gevoelens en de aankweeking van burgerdeugd zullen worden bevorderd; omdat daardoor alom in de Nederlandsche Israëlitische scholen eenstemmigheid in het geven van godsdienstig onderwijs zal worden ingevoerd; omdat eindelijk daardoor het opgroeijend geslacht meer en meer zal bekend worden met zijne pligten als Israëlieten en als burgers van het dierbaar Nederland!

Groningen, Kislew 5605.
(November 1844.)

De Godsd. Israëlitische Schoolcommissie van het Ressort Groningen:

Mr. I. L. SCHAAP.
President.

Dr. L. ALI COHEN.
Lid-Secretaris.

INHOUD.

INLEIDING.

Leeraar. Welke is des menschen bestemming op deze aarde?

Leerling. Des menschen hoogste bestemming op deze aarde is: zijnen Schepper te verheerlijken, zijnen naaste te beminnen en zich zelven tot eene eeuwige gelukzaligheid voor te bereiden.

Leer. Kan de mensch zijn hoogste geluk ook bereiken door het verwerven van aardsche goederen, als: rijkdom, eer, aanzien, enz.?

Leerl. Vergankelijke zaken kunnen den mensch geen waar en duurzaam geluk aanbrengen; integendeel zal eene sterke begeerte naar wereldsche goederen vaak ongeluk berokkenen. Ijôb I. Prediker XII: 1–8. 2 Schem. XII: 15.

Leer. Op welke wijze moet de mensch dan voor zijn geluk werkzaam zijn?

Leerl. De mensch bevordert zijn wezenlijk geluk door God regt te leeren kennen, Hem van ganscher harte te beminnen, en daarom datgene op te volgen, wat Zijn heilig woord ons voorschrijft. (Deuter. XI: 22. Jehos. I: 5–9. 1 Kon. II: 3–5.)

Leer. Waaruit kan de mensch zijnen Schepper regt leeren kennen?

Leerl. De mensch kan zijnen Schepper regt leeren kennen uit zijne werken in de natuur, en uit zijne openbaring in de H. S.

Leer. Hoedanig leeren wij God daaruit kennen?

Leerl. God maakt zich aan den mensch bekend als den Schepper, Verzorger en liefderijken Vader van alles wat er bestaat. Gen. I: 1. Ps. CIV: 24–30. CXLV: 14–16.

Leer. Welk voordeel brengt ons deze kennis aan?

Leerl. Van deze kennis doordrongen, houdt zich de mensch overtuigd, dat Hij het is, die hem en al het geschapene het aanzijn gaf, en dat wij dus voor alles, wat wij bezitten, Hem bovenal te danken hebben. Gen. I. Ps. XXXIII: 6, 9. Nech. IX: 6.

Leer. Welke gevolgtrekkingen kunt gij hieruit afleiden?

Leerl. Daar alles door Hem beschikt en bestuurd wordt, volgt daaruit, dat wij onze gansche hoop en ons geheel vertrouwen op Hem alleen vestigen, en alles van Zijne vaderlijke hand verwachten moeten. Ps. CIII: 19; CXVIII: 7—9.

Leer. Waardoor toonen wij inderdaad, dat wij ons gansch vertrouwen op Hem vestigen?

Leerl. Ons geheel vertrouwen op God blijkt, wanneer wij bij schijnbare of wezenlijke rampen gelaten en bedaard blijven, en met ons lot tevreden zijn, in de overtuiging, dat Hij beter weet, wat ons dienstig is, dan wij. Deuter. XXIX: 28. Jer. XVII: 5, 7. Ps. XXXII: 10; XXXVII: 3; LVI: 12; LXII: 6; CXLVII: 11.

Leer. Wat leert ons de Bijbel omtrent de lotgevallen der menschen?

Leerl. De heilige Schrift leert ons, dat God rijkdom en armoede, voor- en tegenspoed, gezondheid en ziekte beschikt, en dat Hij tijd en plaats van geboorte en dood bepaalt. Gen. XVIII: 10. I Schem. II: 7. Jes. XXXVIII: 1–6. Ps. XC: 3.

Leer. Kunt gij mij ook zeggen, waarom gij juist nu en ter dezer plaatse ondervraagd wordt over de kennis en het toepassen onzer heilige geloofsleer?

Leerl. Omdat ik nu mijn dertiende jaar bereikt heb, op welk tijdstip de kerkelijke meerderjarigheid bepaald is, rekende ik het mij tot eenen aangenamen pligt eerst mijne godsdienstige gevoelens te belijden, ten aanhoore van eenige onzer geloofsgenooten, en blijken te geven van mijne kennis onzer heilige leer.

Leer. Zoudt gij ook eenige reden kunnen geven, waarom de Israëliet eerst met zijn dertiende jaar zijne kerkelijke meerderjarigheid bereikt?

Leerl. Ik zou als reden kunnen opgeven, dat ons daardoor een genoegzame tijd gegeven wordt, om ons eerst door eigen nadenken en oefening van de waarheid en voortreffelijkheid onzer godsdienst te overtuigen.

Leer. Gelooft gij dan nu door eigen nadenken en oefening tot die overtuiging gekomen te zijn?

Leerl. Ik geloof nu door eigen nadenken en oefening van het waarachtige en voortreffelijke onzer godsdienst volkomen overtuigd te zijn.

Leer. Kunt gij mij dan, ten bewijze van uwe oefening en van het ontvangen onderrigt, de u voor te leggen vragen beantwoorden?

Leerl. Ik zal iedere vraag naar mijn best vermogen trachten te beantwoorden.

Over de Schepping, en over de Voorzienigheid van God.

Leer. Weet gij dan ook, van waar gij en alles, wat er bestaat, zijnen oorsprong heeft?

Leerl. Alles heeft zijn bestaan te danken aan God, die in zes dagen hemel en aarde en alles wat er aanwezig is, geschapen heeft. (Gen. I.)

Leer. Waardoor weet gij zulks?

Leerl. Ik weet dit uit de beschouwing des heelals en uit de H. S.

Leer. Waaruit schiep God het heelal?

Leerl. God schiep het heelal uit niets.

Leer. Kunt gij mij ook zeggen, hoe lang het wel geleden is, dat God onze wereld schiep?

Leerl. Het is nu omtrent 5600 jaren geleden, dat God die wereld in het aanzijn riep.

Leer. Wat kunt gij uit de schepping Gods leeren?

Leerl. Uit Gods schepping kan ik leeren, dat die Schepper, dien wij moeten eeren en liefhebben, groot, goed en wijs is, wiens grootheid zoowel in het kleinste als in het grootste zijner

schepselen doorstraalt, zoo als de goddelijke zanger David zingt:

מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ ה׳ כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ׃

»Hoe groot zijn Uwe werken, o Heere! Gij hebt »ze allen met wijsheid gemaakt; de aarde is vol Uws »eigendoms." Ps. CIV: 24.

כִּי אֶרְאֶה שָׁמֶיךָ מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעוֹתֶיךָ יָרֵחַ וְכוֹכָבִים אֲשֶׁר כּוֹנָנְתָּה׃

»Ik beschouw den hemel, het prachtwerk Uwer vin»geren, maan en sterren door U gemaakt." Ps. VIII: 4, en

הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד־אֵל וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ׃

»De hemelen verhalen Gods eer, en het werk Zijner »handen verkondigt het uitspansel." Ps. XIX: 2.

Leer. **Hoe vele menschen schiep God eerst?**

Leerl. **God schiep eerst slechts twee menschen, Adam en Chawa (Eva).**

Leer. Waarom niet meer?

Leerl. God schiep niet meer, omdat het zijn doel was, dat alle menschen slechts éénen stamvader en ééne stammoeder zouden hebben, waardoor zij zich allen onderling als kinderen van éénen vader, en als leden van één huisgezin, zouden beminnen en helpen. Terwijl onze Rabbijnen tevens als reden hiervan opgeven, dat het geschiedde om ons hierdoor te toonen, »dat het ombrengen van één mensch ons voor dezelfde

zonde aangerekend wordt, als hadden wij alle menschen omgebragt, en dat hij, die eenen enkelen persoon in het leven behoudt, op de belooning mag rekenen, als had hij velen, ja allen behouden; — om hierdoor vrede en eendragt onder de stervelingen te bevorderen, dat de eene zich namelijk niet boven den anderen kunne beroemen, van aanzienlijker voorouders af te stammen; — opdat de Saduceër niet zoude kunnen beweren, dat de schepping door meer hemelsche magten daargesteld was, van welke ieder eenen stamvader schiep; — opdat de deugdzame niet geloove, dat hij afstamt van eenen vromen stamvader, en hierdoor de verderfelijke gedachte koestere, dat hij, als het ware, van zelf het pad der deugd kan bewandelen, zonder dat het van zijnen kant noodig zij, zijne beste pogingen aan te wenden ter beoefening en betrachting van het goede, en ter vermijding van het slechte en zondige; — en opdat de goddelooze niet geloove en zich valschelijk overtuigd houde, dat hij afkomstig is van eenen goddeloozen stamvader, dat hem dus de zonde als het ware aangeboren en iederen weg tot boetedoening en opregte bekeering gesloten is, en dat hem noch deugdbetrachting, noch vroomheid iets baten zal," enz. (*Tract. Sanhedrin*, blz. 37 en 38.)

Leer. In welk oord plaatste God dit eerste menschenpaar?

Leerl. God wees dit eerste menschenpaar den hof Eden tot verblijf aan.

Leer. Hoe schiep God den mensch?

Leerl. De mensch werd geschapen naar Gods beeld; dat is, dat hij alleen boven alle andere dieren eenigzins aan God gelijk is.

Leer. Waarin bestaat eigenlijk die gelijkheid aan God?

Leerl. Die gelijkheid aan God bestaat in onze rede, waardoor reeds de eerste menschen God als hunnen weldoener regt leerden kennen.

Leer. Waaruit leerden zij God kennen?

Leerl. In de geheele schepping openbaarde God zijne almagt, wijsheid en goedheid.

Leer. Zijn de eerste menschen rein en gelukkig gebleven?

Leerl. Zij werden ongehoorzaam en overtraden Gods gebod; hun geweten verweet hun nu deze ongehoorzaamheid, en zij leefden niet meer in den vorigen gelukkigen staat.

Leer. Wat bedoelde God door het verbod, om van den boom der kennisse van goed en kwaad te eten?

Leerl. God wilde hen door een ligt te houden verbod, in gehoorzaamheid oefenen en tot grootere heiligheid en gelukzaligheid opleiden.

Leer. Had deze overtreding ook ongelukkige gevolgen voor hen?

Leerl. Door hunne overtreding werd hun verstand verdorven en hun wil ten kwade geneigd; zij verloren de blijdschap en den vrede van hun gemoed, en werden nu aan den dood onderworpen.

Leer. Hoe weet gij, dat na deze overtreding hun geweten niet meer zoo zuiver was als vóór dien tijd?

Leerl. Genesis, hoofdstuk III, vers 7-13 leert mij, dat zij nu de verschijning des Heeren vreesden; zij gevoelden nu zelve, dat hun strafbaar gedrag hen den vertrouwden omgang met God onwaardig maakte, en zij poogden zich voor dat alziende oog te verbergen, dat zelfs in de diepste plooijen van het menschelijke hart ziet.

Leer. Zijn hun ook nog andere ongelukken overgekomen?

Leerl. Weldra moest het eerste menschenpaar de straffen, het natuurlijke gevolg der zonde en ongehoorzaamheid, gevoelen; want deze overtreding berokkende hun de kastijding Gods, die hun smarte en zwaren arbeid oplegde, doch om hen te verbeteren. Gen. III: 16-19.

Leer. Had de zonde van de stamouders ook slechte gevolgen voor hunne nakomelingen?

Leerl. Zonde en ongeluk kwamen daardoor over het menschdom; — men denke slechts aan den doodslag van Kajin aan Hebel. Gen. IV: 3-9.

Leer. Werd het menschdom ook nog meer verdorven?

Leerl. De boosheid der menschen vermenigvuldigde zich weldra zeer op aarde. Gen. VI: 5.

Leer. Liet God de menschen dan niet waarschuwen?

Leerl. Twee godvruchtige mannen, Chanoch en Noach, verkondigden hun Gods misnoegen en de daaruit voortspruitende straffen.

Leer. Luisterden zij naar deze waarschuwingen?

Leerl. Dat zij niet naar die waarschuwingen luisterden, blijkt uit Gen. VI: 5, waar wij lezen: »De Heere zag, dat de boosheid des menschdoms menigvuldig was op de aarde, en al het gedichtsel van de gedachten zijns harten steeds enkel boosheid was."

Leer. Wat was het gevolg hiervan?

Leerl. Het gevolg van die ongehoorzaamheid was een algemeene zondvloed, 1656 jaren na de schepping.

Leer. Kwam het geheele menschdom in dezen zondvloed om?

Leerl. Noach en nog zeven personen bleven van dezen zondvloed verschoond.

Leer. Ging de kennis van God nu geheel verloren?

Leerl. De kennis van God ging met den zondvloed niet verloren. — Abraham, zoon van Terach, werd in het jaar 2000 na de schepping geboren; hij verliet op Gods uitdrukkelijk bevel, zijn afgodisch vaderland en zijne vrienden, en bewaarde de kennis en de dienst des Heeren.

Leer. Waardoor muntte Abraham voornamelijk uit?

Leerl. Abraham muntte voornamelijk uit door zijne onwankelbare godsvrucht en zijn opregt en hartelijk geloof in den eenigen en eeuwigen God.

Leer. Wat noemt gij geloof?

Leerl. Onder het woord *geloof* versta ik die opregte en hartelijke overgave van mij zelven aan God, waardoor ik het aanzijn van den Schepper erken, ofschoon ik Hem niet kan zien, waardoor ik Zijne geboden liefheb, en gaarne den weg bewandel, dien Hij ons aanwijst, om zoowel in *deze* als in de *toekomende* wereld gelukzalig te zijn.

Leer. Gij hebt zoo even gezegd, dat God alles in zes dagen schiep, — laat Hij dit geschapene nu aan zich zelf over?

Leerl. Niets is aan zich zelf overgelaten. — Hij, die alles schiep, onderhoudt en verzorgt ook alles wat Hij geschapen heeft; en alles wordt door Hem bestuurd, terwijl niets bij toeval geschiedt.

Leer. Hoe drukt zich de Bijbel hierover uit?

Leerl. »Aller oogen zijn vol verwachting op U »gevestigd en gij geeft hun hunne spijze te regter »tijd." Ps. CXLV: 15. En hiermede stemt overeen hetgeen de Psalmist zingt: Ps. CIV: 10–18.

Leer. Welk is het voornaamste werk van Gods Voorzienigheid?

Leerl. Het voornaamste werk van Gods Voorzienigheid is, dat Hij de kennis van Hem, den eenigen, waarachtigen God onder het menschdom bewaart.

Leer. Door welke middelen bewaart God die kennis?

Leerl. God bewaart die kennis van Hem door

middel van Zijne openbaringen aan de Aartsvaders, de roeping van Abraham en de afzondering en bijzondere leiding van Israël.

Leer. Is Gods zorg voor Israël ook nuttig voor andere volken?

Leerl. Door Israël heeft God zich ook bekend gemaakt aan vele andere volken; want ook vele niet-Israëliten hebben hunne kennis aan God uit Israël ontvangen, zoo als Salomo reeds zeide, dat gebeuren zou. 1 Kon. VIII: 41–43.

Leer. Welk oogmerk heeft God met deze bekendmaking van zich zelven?

Leerl. God wil door deze bekendmaking van zich zelven aan de menschen, hen opleiden, opdat zij meer en meer aan Hem gelijk worden.

Leer. Welke uitwerking moet het bestuur van God dan op u hebben?

Leerl. Daar ik weet, dat God alles bestuurt, moet ik in voorspoed hartelijk dankbaar zijn, en dit aangename als een geschenk van Hem beschouwen; terwijl ik tegenspoed met geduld dragen moet, en denken: alles wat ons overkomt is van God en dient zeker tot ons best; terwijl voor- en tegenspoed beide mij moeten vormen en heiligen voor een beter leven, opdat ik steeds meer aan God gelijk worde.

Leer. Geeft ons de Bijbel ook eenige voorbeelden van dankbaarheid aan God voor genotene weldaden?

Leerl. Uit talrijke plaatsen zal ik slechts de dankbaarheid van Jakob aanhalen, welke zegt: »Ik ben

» te gering voor al de trouw, die Gij aan Uwen knecht
» bewezen hebt; want slechts met mijnen stok ben ik
» over den Jordaan getrokken, en nu ben ik tot twee
» heiren geworden." Gen. XXXII: 11; terwijl ik nog een treffend voorbeeld van dankbaarheid voor genotene weldaden vind in Jesaja XXXVIII.

Leer. Kunt gij mij ook eenige voorbeelden opnoemen van lijdzaamheid in tegenspoed?

Leerl. Ijôb zegt: (Ijôb I: 21). » Naakt ben ik uit
» den schoot mijner moeder gekomen, en naakt zal ik
» weer derwaarts keeren; de Heere heeft gegeven, en
» de Heere heeft genomen, de naam des Heeren zij
» geloofd," terwijl wij 2 Schem. XVI: 5–10 zien, hoe lijdzaam David de beleedigingen van Simeï verdroeg.

Over God.

Leer. Wat is God?

Leerl. God is het almagtige en allervolmaaktste wezen, Schepper, bestuurder en onderhouder van alles wat er is.

Leer. Hoe drukt zich de H. S. hierover uit?

Leerl. » Gij zijt de Heere alleen; Gij hebt gemaakt
» den hemel, den hemel der hemelen en al hun heir;
» de aarde met al wat er op is, de zeeën met al wat
» daarin is. Gij onderhoudt ze allen, en de heirscha-
» ren des hemels aanbidden U." Nechemia IX: 6.

Leer. Kunt gij mij ook iets opnoemen, ten bewijze van Gods almagt?

Leerl. Uit de veelvuldige bewijzen, welke mij ten betooge van de goddelijke Almagt ten dienste

staan, zal ik slechts de schepping der wereld noemen.

Leer. Hebben de Israëliten ook duidelijke bewijzen van Gods almagt ondervonden?

Leerl. Ja! God heeft in het bijzonder zijne almagt getoond in het verlossen der Israëliten uit Egypte en in hunne verdere lotgevallen.

Leer. Kunt gij mij ook eenige Bijbelplaatsen, ten bewijze van Gods magt bij de door u genoemde gebeurtenissen, opnoemen?

Leerl. Onder de vele hierop betrekking hebbende Bijbelplaatsen vinden wij Ps. XXXIII: 6: »Door het »woord des Heeren ontstonden de hemelen, en door »den adem zijns monds al hun heir," en vers 9: »Hij spreekt en het is, Hij gebiedt en het staat;" terwijl de grootheid van Gods magt bij de verlossing der Israëliten uit Egypte, ons onder anderen genoegzaam blijkt uit Ps. LXXVIII: 15; CV: 26-27, 39-40. Exod. XIV.

Leer. Waarin is Gods wijsheid zigtbaar?

Leerl. In de geheele natuur en in alles wat er bestaat, is die wijsheid zigtbaar; en vooral draagt zijne besturing der menschelijke lotgevallen hiervan de duidelijkste kenmerken.

Leer. Kunt gij mij ook eenige personen in den Bijbel voorkomende, opnoemen, in wier lotgevallen die wijsheid zoo zigtbaar doorstraalt?

Leerl. Vooral is die wijsheid duidelijk zigtbaar in de lotgevallen van Jozef en Mosché. Genesis XXXVIII en volg. Exod. II en volg.

Leer. Wat wil het zeggen: *God is goed?*

Leerl. Gelijk een liefderijke vader het geluk zijner kinderen zoekt te bevorderen, zoo wil God het wezenlijk geluk Zijner kinderen op allerlei wijzen nu en eeuwig doen toenemen.

Leer. Hoe drukt zich David hierover kort en krachtig uit?

Leerl. Ps. CXLV: 9 zegt David: »God is goed voor »allen en zijne barmhartigheid strekt zich over al zijne »werken uit."

Leer. Wat noemt gij Gods regtvaardigheid?

Leerl. Men noemt Gods regtvaardigheid, dat Hij òf hier reeds, òf hier namaals den goede naar zijne verdiensten beloont, en den slechte naar zijne boosheid straft.

Leer. Bewijs mij eens uit de lotgevallen van Noach, Adoni-Bézek, Abimelech, Achab, Izébel, Daniël en Haman, Gods regtvaardigheid!

(Gen. VI. Regt. I: 1-7; IX: 5, 53. 1 Koningen XXI: 14, 17-24. 2 Kon. IX: 30-37. Daniël II en volg. Esther VI en volg.)

Leer. Hoe leert ons de Bijbel verder God kennen?

Leerl. Als heilig, alwetend, overaltegenwoordig, eeuwig en onveranderlijk.

Leer. Kunt gij eenige Bijbelplaatsen, waar die eigenschappen Gods voorkomen, opnoemen?

Leerl. Uit talrijke plaatsen zal ik slechts eenige aanhalen. Zoo zegt de Heere: »Want ik ben de Heere »uw God, daarom zult gij u heiligen en heilig zijn, »dewijl Ik heilig ben." Levit. XI: 44; en Jes. VI: 3: »En de eene riep tot den anderen en zeide: heilig, »heilig, heilig is de Heer der heirscharen."

Van de alwetendheid Gods zingt David: »Ik zit, ik »sta op: het is U bekend, Gij proeft van verre, »wat ik denk; vóór een woord op mijne tong zweeft, »hebt Gij het, o Heer! reeds geheel geweten." Ps. CXXXIX: 2, 4.

Leer. Kunt gij ook eenige personen in den Bijbel opnoemen, in wier geschiedenissen die alwetendheid bijzonder zigtbaar is?

Leerl. Ja, onder anderen: Adam, Achan, David en Chiskia (Gen. III: 8-11. Jehosuä VII: 1, 11. 2 Schem. XII: 1—13. 2 Kon. XX: 12—13).

Leer. Welke Bijbelplaatsen weet gij van de alomtegenwoordigheid, eeuwigheid en onveranderlijkheid Gods?

Leerl. Dat God alomtegenwoordig is, blijkt ook uit Ps. CXXXIX: 7-10. »Waar zal ik heen gaan voor »Uwen geest? waarheen voor Uw aangezigt vlieden? — »Steeg ik ten hemel op, Gij zijt dáár, en legde ik mij »in de benedenwereld neder, zoo vind ik U. — Verhief »ik mij op de vleugelen des dageraads, wilde ik aan het »uiterste der zee rusten, ook dáár zoude Uwe hand »mij leiden, ook dáár zou Uwe regterhand mij houden."

Zoo zegt de Heer, de koning Israëls en zijn verlosser, de Heer der heirscharen: »Ik ben de eerste en »Ik ben de laatste." Jes. XLIV: 6. »Gij hebt voor»heen de aarde gegrondvest en de hemel is het werk »Uwer handen. — Zij zullen vergaan, doch Gij zult »blijven, zij allen zullen gelijk een gewaad verslijten; »als een kleed verwisselt Gij hen, en zij veranderen; »maar Gij blijft dezelfde, Uwe jaren nemen geen »einde." Ps. CII: 26—28.

»Want Ik de Heere verander niet en gij, o kin»deren Jakobs! verteert niet." Maleachi III: 6.

Over den mensch.

Leer. Welk is het edelste schepsel onder alle, die wij kennen?

Leerl. De mensch is het edelste schepsel, dat wij kennen. — Niet alleen de schoone en kunstrijke vorming zijns ligchaams en zijner leden, zijne regtopgaande gestalte en andere gewigtige voorregten, maar ook voornamelijk de edele krachten en vermogens zijner ziel, en bijzonder zijne rede en zijn vrije wil verheffen hem boven alle andere schepselen der aarde: »Want naar het beeld Gods »schiep Hij den mensch." Gen. IX: 6.

Leer. Wat verstaat gij door rede of redelijk verstand?

Leerl. Rede of redelijk verstand is het vermogen der menschelijke ziel, om te oordeelen en te besluiten, om het ware van het valsche, en dat wat regt en goed is, van het onregte en slechte, te onderscheiden.

Leer. Wat is vrije wil?

Leerl. Vrije wil is het vermogen des menschen, waardoor hij uit eigene keuze daden kan verrigten of nalaten, naarmate hij dezelve voor regt en nuttig, of voor onregt en schadelijk erkent. — Het dier volgt blindelings zijne natuurdrift; de mensch echter heeft het vermogen zijne neiging naar datgene, wat zijne zinnen streelt, en zijnen afkeer van hetgeen hem onaangenaam is, door zijn verstand te beheerschen, — dat is: zijne nei-

gingen slechts in zoo verre te bevredigen, als tot zijn behoud noodzakelijk en tot zijne geestelijke en zedelijke volmaking bevordelijk is.

Leer. Hoe drukt zich de Bijbel hierover uit?

Leerl. »Zie! Ik leg u heden voor het leven en het »goede, den dood en het kwade." Deut. XXX: 15.

Leer. Is de vrije wil ook gewigtig voor den mensch?

Leerl. De vrije wil is zeer gewigtig; hij alleen is het, die aan den mensch en deszelfs handelingen eene zedelijke waarde bijzet; slechts daarom, dewijl de mensch vrij, na beproeving en overleg handelt, kan zijn doen en laten de reden van lof en berisping, van belooning en straf worden. Het gebruik dezes vermogens ter beteugeling zijner begeerten — de zelfbeheersching — is dus den mensch zeer noodzakelijk; opdat zijne neigingen niet in hartstogten en ondeugden ontaarden.

Leer. Hoe wordt hij genoemd, die uit tegenzin in het kwade eene werkzame liefde tot het goede aan den dag legt?

Leerl. Wij noemen hem, die uit zuivere liefde tot het goede, zich er ernstig op toelegt zijne zinnelijkheid te beheerschen, en naar den wil Gods te leven: *een deugdzaam mensch.*

Over de Godsdienst.

Leer. Waardoor verkrijgt de mensch kracht en inzigt, den wil van God te erkennen en daarnaar te handelen?

Leerl. De mensch verkrijgt kracht en inzigt, den wil van God te erkennen en daarnaar te leven, door de Godsdienst en de door God geopenbaarde wet, welke ons van den wil Gods eene duidelijke kennis geven, en aan de deugd de kracht verleenen, om de zege over de hartstogten te behalen.

Leer. Hoe drukt zich de Bijbel hierover uit?

Leerl. »Is er niet, indien gij wel doet, verheffing? — Doch zoo gij niet wel doet, rust de zonde »voor de deur: naar u is haar verlangen; gij »echter kunt heerschen over haar." Gen. IV: 7.

»De vreeze des Heeren is eene bron des levens; »(zij leert) de strikken des doods te ontgaan." Spreuken XIV: 27. »Zonder (goddelijke) openbaring »verwildert een volk; doch neemt het de leer in »acht, dan is het gelukzalig." Aldaar XXIX: 18.

Leer. Wat is dan Godsdienst?

Leerl. Godsdienst is de hartelijke vereering van God, die uit de betrachting en ondervinding Zijner almagt, wijsheid en goedheid voortvloeit, en in de stipte opvolging Zijner geboden zich openbaart. — Het is des menschen hoogste pligt al zijne krachten tot het bereiken van dit doel te gebruiken.

Leer. Noem mij eenige, hierop betrekking hebbende, Bijbelplaatsen op.

Leerl. »De vreeze des Heeren is de hoogste wijs»heid." Ps. CXI. 10. »Ziet, de vreeze des Hee»ren is wijsheid; — van het kwade te wijken is »verstand." Ijôb XXVIII: 28.

»De slotstelling is: vrees God en neem Zijne geboden in acht, want dit is des menschen alles!" Prediker XII. 13.

Leer. Hoe moet gij derhalve handelen om een godsdienstig mensch genoemd te kunnen worden?

Leerl. Ik moet overeenkomstig de voorschriften der Heilige Schrift gevoelen en denken, leven en handelen; door liefde en eerbied voor dat volmaakte Wezen steeds bezield, moet ik mijn onwankelbaar geloof in Zijne wijze voorzienigheid, door eene kinderlijke gehoorzaamheid aan Zijnen wil, kenbaar maken.

»Om den Heere uwen God te beminnen, naar »Zijne stem te luisteren en u aan Hem te hechten." Deuter. XXX: 20. »Die den Heere vreest, wandelt »in opregtheid; die Hem veracht, betreedt kromme »wegen." Spreuken XIV: 2.

Leer. Welken invloed oefent de Godsdienst op ons uit?

Leerl. De Godsdienst maakt ons goed en gelukzalig, en verleent ons tevredenheid en opgeruimdheid van ziel, verschaft ons den wil en de kracht tot uitoefening der deugd, en leert ons het aardsche lijden geduldig te verduren.

Leer. Hoe moeten wij de geopenbaarde wet beschouwen?

Leerl. Wij moeten de geopenbaarde wet beschouwen als eene allergrootste weldaad. Immers gelijk een liefderijke vader voor de vorming en het ware welzijn zijner kinderen zorgt, zoo heeft

ons God zijnen wil bekend gemaakt, hoe wij Hem vereeren moeten, om zelve gelukzalig te worden. — Daar nu deze heilzame leer, die ons met onze betrekking tot God, en met onze bestemming hier en namaals bekend maakt, ons door Mosché medegedeeld werd, noemt men die Godsdienst: *de Mozaïsche Godsdienst*, terwijl derzelver belijders *Hebreërs*, *Jisraëliten* en *Joden* heeten.

Leer. Kunt gij mij ook zeggen, waarvan de naam Hebreërs zijnen oorsprong heeft?

Leerl. Toen Abraham, op weg naar het land Kenaän, hetwelk God beloofde hem en zijnen nakomelingen erfelijk te geven, den Euphraat overtrok, was hij het, dien men het eerst: Abraham den Hebreër (*Ebreër*, *Ibri*) noemde, afgeleid van het wortelwoord עָבַר *over-* of *doortrekken*, (Genesis XIV: 13), en hiervan verkregen zijne nakomelingen den naam van *Ibrijim* (Hebreërs).

Leer. Weet gij ook, om welke reden zij ook *Jisraëliten* en *Joden* genoemd worden?

Leerl. Later werden de nakomelingen van Abraham Jisraëliten genoemd, naar Jakob of Jisraël (Israël) (Genes. XXXII: 29); en na de ballingschap heetten zij meestendeels Joden, omdat het grootste gedeelte van den stam Juda, met vergunning van Cyrus, uit Babel terugkeerde.

Leer. Hoe drukt zich de Bijbel over de geopenbaarde wet uit?

Leerl. »Gedenkt aan de leere van Mosché, »Mijnen dienaar, die Ik hem geboden heb op »Choreb, voor gansch Jisraël, wetten en regten." Mal. III: 22.

Leer. Gij spreekt van de belijders der *Mozaïsche Godsdienst*; — belijden alle menschen dan niet eene en dezelfde Godsdienst?

Leerl. Alle menschen denken niet gelijk over de wijze der Godsvereering; er bestaan dus onderscheidene Godsdiensten; terwijl echter alle beschaafde volken daarin overeenkomen, dat er één God en Schepper bestaat, die als een Vader voor het welzijn Zijner schepselen zorgt.

Derhalve stellen onze Rabbijnen:

חֲסִידֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא:

dit is: »de vromen aller natiën zijn deelachtig aan de toekomstige wereld;" — zoo spreekt ook de Profeet Maleachi (I: 11.) »Want hoog geprezen is Mijn naam »onder de volkeren, van zon opgang tot derzelver »ondergang, en aan alle plaatsen zal Mijnen naam »reukwerk worden gebragt, en reine offer-gaven; — »groot is Mijn naam onder de volkeren, spreekt de »Heer Zebaoth."

Leer. Kan het ons dan ook onverschillig zijn, welke Godsdienst wij belijden?

Leerl. Het moet ons volstrekt niet onverschillig zijn, welke Godsdienst wij belijden; het is veeleer de heiligste pligt van iederen Jisraëliet, om die Godsdienst getrouw te blijven, die zijne vooron-

ders plegtiglijk aangenomen en gezworen hebben zelve te belijden, en daarin hunne kinderen op te voeden; wil hij dus niet meineedig worden en zich met den vloek beladen, dien het gansche volk voor den Heere uitgesproken heeft (Deuter. XXVII: 26.), dan moet hij in die Godsdienst, waarin hij geboren is, ook sterven; zoo als de vrome Psalmist zingt:

אַתָּה תּוֹמִיךְ גּוֹרָלִי׃ חֲבָלִים נָפְלוּ־לִי בַּנְּעִמִים

אַף נַחֲלָת שָׁפְרָה עָלָי׃ אֲבָרֵךְ אֶת־ה׳ אֲשֶׁר יְעָצָנִי

»Gij kiest het lot voor mij. Liefelijk is het »deel, dat mij te beurt viel, en mijn erfgoed is »mij aangenaam. Ik zal den Eeuwige loven, die »mij ten Raadsman was." Psalm XVI: 5 — 7.

Leer. Welke zijn de geloofsleerstellingen, welke den grondslag der Mozaïsche Godsdienst uitmaken?

Leerl. De hoofdgeloofspunten, waarvan onze heilige Godsdienst uitgaat, zijn van tweederlei soort, en wèl gedeeltelijk zulke waarheden, die wij ook met ons verstand inzien en uit den aard der dingen bevatten kunnen, en gedeeltelijk geschiedkundige waarheden en leeringen, die het verstand alleen noch uitdenken, noch uit het alledaagsche bewijzen kan.

Leer. Welke zijn de waarheden van de eerste soort?

Leerl. 1.) Er is een eenige eeuwige God; een Wezen dat almagtig, wijs en goed is, Schepper, Onderhouder en Regeerder aller dingen, een Vader der menschen.

2.) Onze ziel is onsterfelijk; zij kan derhalve met den dood van ons ligchaam, geenszins ophouden te bestaan.

3.) Zij zal zeker in het eeuwige leven, het loon of de straf voor hare daden van God ontvangen.

Leer. Welke zijn de leeringen van de tweede soort, welke haren grond in geschiedkundige waarheden vinden?

Leerl. 1.) Dat God zich aan onze voorouders en aan onzen Leeraar Mosché geopenbaard heeft, om ons wetten en leeringen tot onze gelukzaligheid mede te deelen, die in de H. S. vervat zijn.

2.) Dat Mosché niets willekeurig of uit eigene neiging, maar alles door goddelijke ingeving opgesteld en geleeraard heeft. — Dat alzoo alles, wat God ons door Mosché en ook door de Profeten beloofd heeft, voorzeker bewaarheid zal worden, zoodra Zijne alwijsheid en goedheid ons daartoe zal waardig keuren.

3.) Dat er ook nadere verklaringen en bepalingen der geschrevene wet aan Mosché medegedeeld en door hem mondeling verder overgeleverd zijn, zoodat deze traditie met de wet een geheel uitmaakt.

Over de onsterfelijkheid der Ziel.

Leer. Welke gevolgen heeft de dood voor ons?

Leerl. Wanneer de ziel zich van het ligchaam scheidt, verliezen wij alles, wat wij aan aardsche goederen bezitten; ons ligchaam gaat dan tot verrotting over, terwijl onze ziel een beter leven deelachtig wordt.

Leer. Wat zegt de Bijbel hiervan?

Leerl. De Prediker (XII: 7.) zegt: »Het stof keert »tot de aarde terug, waaruit het kwam, en de geest »keert tot God weder, die hem gegeven heeft."

Leer. Wat moet deze gedachte bij ons uitwerken?

Leerl. Hiervan overtuigd, moeten wij ons niet aan aardsche goederen hechten; schatten of eer moeten ons nooit tot trotschheid verleiden; terwijl wij ons reeds vroegtijdig moeten zoeken bekend te maken met onze eigenlijke en hoogere bestemming, tot welker bereiking in ons en onze medemenschen wij al het goed, al de schatten en al de eere der aarde moeten aanwenden.

Leer. Weet gij ook eene, hierop toepasselijke Bijbelplaats?

Leerl. Zoo zegt de Heere: »een wijze beroeme zich »niet op zijne wijsheid; de sterke beroeme zich niet »op zijne sterkte; de rijke beroeme zich niet op »zijn vermogen; maar die zich beroemt, beroeme »zich daarop, dat hij verstandig handelt en Mij »kent, dat Ik de Heere ben, die oefene welda- »digheid, regt en geregtigheid op aarde; want daar- »in schep Ik welbehagen, spreekt de Heere." Jirmijahu IX: 22-23.

Leer. Versterkt het verstand ons ook niet in het geloof aan eene onsterfelijkheid der ziel?

Leerl. Het is strijdig met het menschelijke verstand, te denken, dat de Heere de menschelijke ziel, het meesterstuk zijner schepping, tot vernietiging zou laten overgaan, nadat Hij haar met zoo veel vermogens en aanleg toegerust heeft, die de onbe-

twistbare kenteekens van hare hooge bestemming tot de hoogste gelukzaligheid dragen; — en met regt mag de mensch alzoo een gelukkig eeuwig leven verwachten, wanneer hij hier daarnaar leeft en handelt.

Leer. Hoe drukt zich de Bijbel hierover uit?

Leerl. »De ziel mijns heeren zal in den bundel »des levens bij den Heere, Uwen God, gebonden »zijn." 1 Schem. XXV: 29. »Hoe groot is Uwe »goedheid, die Gij voor Uwe vereerders bewaard »hebt." Ps. XXXI: 20.

Leer. Geeft ons de dagelijksche ondervinding ook geene aanleiding, om aan de onsterfelijkheid der ziel te gelooven?

Leerl. Daar wij zoo dikwijls zien, dat de brave met ongeluk en rampen te worstelen heeft, of ook wel vroegtijdig sterft, terwijl zoo menige goddelooze in overvloed levende, en met aardsche goederen gezegend, lange jaren doorleeft, moeten wij vast vertrouwen, dat wij door den regtvaardigen en wijzen God tot èen hooger doel bestemd, en niet alleen voor dit kortstondig aardsche leven geschapen zijn.

Leer. Kunt gij ook niet de onsterfelijkheid der ziel bewijzen door de betrachting van hare natuur?

Leerl. De betrachting van hare natuur geeft mij ook aanleiding te gelooven, dat de ziel onsterfelijk is; immers zij is geestelijk, niet zamengesteld uit deelen, en geheel onderscheiden van het ligchaam, zoodat zij niet vernietigd kan worden door de ontbinding des ligchaams, noch gedeeld door de scheiding van deelen, gelijk de stoffelijke dingen.

Leer. Is het ook niet de natuurlijke wensch van den mensch onsterfelijk te zijn?

Leerl. Wij gevoelen eene onoverwinnelijke neiging naar een ander leven dan dit, en deze neiging kan niet zonder beteekenis zijn, omdat het God zelf is, die ons dezelve ingeschapen heeft; ook doet het geweten den boozen, bij het naderen des doods, eene zeer levendige vrees gevoelen voor de straffen na dit leven.

Over onze pligten.

Over die jegens God.

Leer. Hoe kunt gij onze pligten het gevoegelijkst verdeelen?

Leerl. In (*a*) pligten jegens God; (*b*) jegens ons zelve, en (*c*) jegens onze medemenschen.

Leer. Hoe kunt gij toonen, dat gij de lessen welke u uit de H. S. medegedeeld zijn, wel onthouden hebt, en met uw best vermogen naleven wilt?

Leerl. Dat ik die lessen wel onthouden heb, en dezelve wensch op te volgen, kan ik toonen door het stiptelijk betrachten van mijne pligten jegens God, jegens mij zelven en mijnen naaste.

Leer. Welke zijn dan de pligten, welke wij jegens God te betrachten hebben.

Leerl. Wij moeten voor dat allervolmaakste Wezen den diepsten eerbied, en eene onbegrensde liefde koesteren; en die eerbied en liefde moeten ons steeds aansporen, om als kinderen datgene te doen, waaraan God als Vader welgevallen heeft, en dat te vermijden, wat Hem mishaagt.

Leer. Kunt gij mij ook eene Bijbelplaats aanhalen, waarbij ons onze pligten jegens God in weinige woorden voorgeschreven zijn?

Leerl. »Nu dan Israël! wat vordert de Heere »uw God van u, dan den Heere te vreezen, in »al Zijne wegen te wandelen, Hem te beminnen, »en den Heere Uwen God te dienen met geheel »uw hart en geheel uwe ziel!" Deuter. X: 12.

Leer. Wat spoort ons aan om God den diepsten eerbied te bewijzen, en Hem boven alles te beminnen?

Leerl. Wij worden aangespoord tot den diepsten eerbied voor en de onbegrensde liefde tot God, doordien wij zijne liefde jegens ons in tallooze opzigten dagelijks ondervinden; doordien Zijne Vaderhand ons steeds op den weg des levens leidt, en Hij ons door Zijne leere zoo vele middelen verschaft, om hier en namaals gelukkig te zijn.

Leer. Hoe drukt de Bijbel zich hierover uit?

Leerl. »Is Hij uw vader niet, die u verwor»ven, die u gevormd, die u bereid heeft?" Deut. XXXII: 6b. »Kan ook eene vrouw haren »zuigeling vergeten, dat zij zich niet ontferme »over het kind hares boezems? en al konden zij »het vergeten, nog vergete Ik u niet!" Jes. XLIX: 15.

Leer. Waartoe moeten ons Gods liefde en talrijke weldaden aansporen?

Leerl. Wij moeten er altijd het grootste vermaak in vinden, God wegens Zijne liefde en tallooze weldaden, zoowel openlijk als in het geheim, te danken en te verheerlijken, Hem in heiligheid en liefde na te volgen, en ons Hem in al ons doen en laten voor oogen te stellen, zoo als de goddelijke zanger zingt: »Ik stel mij den »Heere gedurig voor oogen." Ps. XVI: 8.

Leer. Hoe dienen wij dan God op de Hem welbehagelijkste wijze?

Leerl. Welke dienst Gode de welbehagelijkste is, leert ons de Profeet Micha VI: 6-8.

Pligten jegens ons zelve.

Leer. Welke pligten moeten wij in de eerste plaats jegens ons zelve betrachten?

Leerl. Daar wij naar het beeld van God geschapen zijn, vloeit het, uit onzen pligt jegens God, als van zelf voort, dat wij ons zelve beminnen moeten.

Leer. Hoe toont gij, dat gij u zelven bemint?

Leerl. Ik toon, dat ik mij zelven bemin, wanneer ik mijne beste pogingen aanwend, om mijn waar geluk, zoo wel wat mijne ziel als mijn ligchaam betreft, te bevorderen, en door het opvolgen der geboden des Heeren, van de liefde tot mij zelven tot die jegens God op te klimmen.

Leer. Hoe kan ik voor het geluk mijner ziel zorgen?

Leerl. Wanneer ik onvermoeid mijn best doe om verstandiger en deugdzamer te worden, dan zorg ik voor het geluk mijner ziel.

Leer. Welke zorg moet ik voor mijn ligchaam dragen?

Leerl. Daar ons leven en onze gezondheid gaven van God zijn, zoo zouden wij tegen dien grooten Gever onwaardiglijk handelen, wanneer wij voor dat geschenk geene genoegzame zorg droegen, en hetzelve niet voor beschadiging of moedwillige vernieling bewaarden.

Leer. Waardoor kan men het best de gezondheid van het ligchaam bevorderen?

Leerl. Wij bevorderen onze gezondheid door matigheid, beteugeling der hartstogten, door vlijt en naarstigheid, en een nuttig gebruik van onzen tijd en onze krachten; terwijl onmatigheid, dronkenschap en hevige driften de gezondheid benadeelen, verzwakken en ondermijnen.

Leer. Noem mij eenige, hierop betrekking hebbende, Bijbelplaatsen op!

Leerl. »Hebt gij honig gevonden, eet er slechts »uwe bekomst van, gij mogt overzat worden, en »het weder uitspuwen" (dit is: geniet ook het zoetste met matigheid, opdat het u niet bij een bovenmatig gebruik, walge en smakeloos worde). Spreuken XXV: 16.

»Wees niet onder de wijnzuipers, noch onder

» hen die vleesch gulzig eten; want de wijnzuiper en » brasser verarmen." Spreuken XXIII: 20 - 21.

» Als gij u van den arbeid uwer handen voedt, » heil u! het gaat u wel." Ps. CXXVIII: 2.

» De slaap des arbeidzamen is zoet, hij moge veel » of weinig eten." Prediker V: 11.

» De langmoedige is beter dan een held, en die » zich zelven beheerscht, (sterker) dan hij, die eene » stad verovert." Spreuken XVI: 32.

Leer. Wat wordt er nog meer vereischt ter bevordering van onzen ligchamelijken welstand?

Leerl. Ter bevordering van onzen ligchamelijken welstand, wordt ook vereischt, dat wij een eerlijk beroep kiezen, en dat beroep naarstig en getrouw waarnemen; ten einde daardoor voor het onderhoud van ons en de onzen te zorgen.

Leer. Hoe drukt zich de Bijbel hierover uit?

Leerl. » De man van trouw heeft zegeningen » volop; maar die snel rijk wil worden, blijft » niet ongestraft." Spr. XXVIII: 20.

Leer. Wat is er bij een eerlijk beroep voornamelijk noodig, om ons bestaan te verzekeren?

Leerl. Willen wij ons beroep eerlijk waarnemen, en daardoor ons bestaan verzekeren, dan is het noodig, dat wij spaarzaam zijn, niets nutteloos verkwisten en geene uitgaven doen, die onzen stand en ons vermogen te boven gaan.

Leer. Mag men zijn voordeel dan ook niet op eene oneerlijke wijze zien te bevorderen?

Leerl. Neen! Die zijn vermogen door oneer-

lijke middelen zoekt te vergrooten, verliest ook datgene wat hij heeft, en maakt zich zelven en de zijnen ongelukkig.

Leer. Kunt gij mij eenige, hiermede in verband staande, Bijbelplaatsen opgeven?

Leerl. »Het weinige des vromen is beter dan de »overvloed van vele goddeloozen." Ps. XXXVII: 16.

»Valsche weegschalen zijn den Heere een gruwel; »volkomen gewigt is zijn welgevallen." Spr. XI: 1.

Pligten jegens onze medemenschen.

Leer. Wat gebiedt ons onze pligt jegens onze medemenschen?

Leerl. Alle, mij ten dienste staande middelen, moet ik in het werk stellen, om het geluk van mijne naasten te bevorderen, en hun onheil, zoo veel ik kan, voor te komen of te verminderen.

Leer. Op welke wijze kan ik voor het geluk van mijnen naaste werkzaam zijn?

Leerl. Door eene opregte behandeling en een vriendschappelijk verkeer, bevorder ik zijn tijdelijk welzijn, en door zedelijke lessen, minzame teregtwijzingen en eenen voorbeeldigen wandel, verhoog ik ook zijn eeuwig geluk.

Leer. Wat wordt er nog vereischt tot het vervullen van uwen pligt jegens uwen naaste?

Leerl. Tot het vervullen van mijnen pligt jegens mijnen naaste, wordt nog vereischt dat ik

zijne eer en zijn' goeden naam zoo goed beware en verdedige als mijne eigene, en dat ik mijne eer en mijn aanzien nooit verhooge ten koste van die mijns naasten.

Leer. Hoe drukken zich onze Rabbijnen hierover uit?

Leerl. »Laat het vermogen en de eer uws naas- »ten u zoo waard zijn als uwe eigene." Pirké-Aboth 2 Afd. § 10 en 12.

Leer. Hoe moet gij u in den omgang met anderen gedragen?

Leerl. Liefde tot waarheid moet al mijne gesprekken en handelingen besturen, en ik moet mij wel wachten, dat mijne woorden aanleiding tot twist, of stof tot het slecht beoordeelen van mijnen naaste geven.

Leer. Hoe drukt zich de Bijbel hierover uit?

Leerl. »Wie durft o Heere! in Uwe tent verkee- »ren, wie wonen op den berg Uws heiligdoms? — »die onberispelijk wandelt, deugd uitoefent, en van »harte waarheid spreekt. — Met zijne tong nooit las- »tert, nooit zijnen naaste leed aandoet, en tegen »zijnen evenmensch geene smaadreden opneemt." Ps. XV: 1-3.

Leer. Hoe moet gij u jegens uwe weldoeners gedragen?

Leerl. Jegens mijne weldoeners moet ik mij steeds dankbaar gedragen, en door daden toonen, dat ik hunne weldaden op den regten prijs weet te schatten.

Leer. Was David ook dankbaar voor ontvangene weldaden? — Nabal ook? (1 Schem. XXV: 5-12. 2 Schem. XVII: 27-29. XIX: 34.)

Leer. Welken pligt hebt gij te betrachten jegens het Vaderland en deszelfs Regering?

Leerl. Steeds ben ik verpligt het Vaderland te beminnen, de regering van land en stad den behoorlijken eerbied te betoonen en voor derzelver welvaart te bidden; ik moet aan de wetten, door de overheid gegeven, zoo dezelve niet in strijd zijn met onze Godsdienst, met liefde gehoorzamen, en alles vermijden, wat eenige reden tot ontevredenheid kan geven.

Leer. Gij zegt dat gij verpligt zijt het Vaderland te beminnen, maar welk land noemt gij uw Vaderland?

Leerl. Dat land, in hetwelk ik geboren en opgevoed ben, noem ik mijn Vaderland.

Leer. Hoe moet gij dat land beschouwen?

Leerl. Dit land moet ik beschouwen als mijnen grootsten weldoener, omdat wij aan deszelfs wetten en instellingen onze rust en veiligheid te danken hebben; want die stellen ons in staat, de middelen tot ons bestaan te vinden, ons beroep ongestoord uit te oefenen, en het, op eene geoorloofde wijze, verworvene ongehinderd te bezitten en te genieten.

Leer. Waarin bestaat eigenlijk de liefde tot het Vaderland?

Leerl. Ik toon liefde voor het Vaderland te hebben, wanneer ik aan de wetten, welke het ons voorschrijft, gehoorzaam, mijne pligten als onderdaan en burger stiptelijk opvolg, en indien zulks vereischt wordt, geene middelen, die in mijne magt zijn onbeproefd laat, om het Vaderland te helpen verdedigen.

Leer. Zijn wij dan als Jisraëliten gehouden deze pligten te vervullen even als andere onderdanen?

Leerl. Daar wij als Nederlandsche burgers gelijke regten bezitten, mag de staat ook van zijne Jisraëlitische onderdanen dezelfde pligten als van de overigen vorderen.

Leerl. Is het uit vrees voor straf bij overtreding, dat wij aan de wetten moeten gehoorzamen?

Leerl. Niet uit vrees voor straf, maar uit pligtbesef, zijn wij aan de wetten stipte gehoorzaamheid schuldig.

Leer. Vinden wij in de H. S. ook voorbeelden van trouw en gehoorzaamheid, aan koningen van eene andere Godsdienst door Jisraëliten bewezen?

Leerl. Daniël (VI: 23.) sprak tot den koning van Babel: »God de Heere heeft mij zijnen »Engel gezonden, en heeft den muil der leeuwen »toegesloten, dat zij mij niet beschadigd hebben, »omdat Hij mij onschuldig bevonden heeft, en

»omdat ik u mijn heer en koning steeds *getrouw* »*en onderdanig was.*"

Jirmijahu liet zich in den naam des Heeren alsdus hooren: »Zoo spreekt de Heere Zebaöth de »God Jisraëls, tot al de gevankelijk weggevoerden die »Ik gevankelijk heb doen wegvoeren uit Jerusa- »lajim naar Babel: Bouwt huizen en bewoont ze; »plant hoven, en eet vruchten er van. Zoekt de »welvaart der stad, werwaarts Ik u gevankelijk »heb doen wegvoeren, en bidt voor haar tot den »Heere; want hare welvaart zal ook uwe wel- »vaart zijn." Jirmijahu XXIX: 4, 5-7. En wat verder: »En Gedalja de zoon van Achikam, den »zoon van Schaphan, zwoer hun en hunnen man- »schappen, zeggende: vreest niet den Chaldeën »te dienen; zet u in het land neder, dient den »koning van Babel, zoo zal het u welgaan." (Aldaar XL: 9).

Leer. Kunt gij mij ook zeggen wat de Rabbijnen hierover zeggen?

Leerl. »Bid voor den welstand der hooge over- »heid des lands; want indien er geen ontzag voor »dezelve bestond, dan zoude de eene mensch den ander — als het ware — levend verslinden." Aboth III Afd. § II.

In den Talmud wordt gezegd: »Landswetten moe- »ten ook door den Jisraëliet als wettig beschouwd »worden, en de heerschappij en het gezag der ko- »ningen op aarde, is eene afbeelding van de heer- »schappij Gods in den hemel."

Leer. Waardoor kunt gij dan datgene vermijden, wat ontevredenheid aan de overheid des lands kan geven?

Leerl. Door het vermijden van allen omgang met oproerigen en onrustigen; door eene onvoorwaardelijke gehoorzaamheid aan de landswetten en instellingen te betoonen; mijne burgerpligten als een braaf onderdaan waar te nemen, en mij steeds onberispelijk te gedragen, zal het mij mogelijk worden de ontevredenheid der overheid, over mij, voor te komen.

Leer. Hoe drukt de Prediker zich over de gehoorzaamheid aan de hooge regering uit?

Leerl. »Ik (waarschuw u:) neem het bevel des »konings in acht, even als den aan God toegezwo-»ren pligt." Pred. VIII: 2.

De XIII Geloofsartikelen.

Leer. Welke zijn de geloofsartikelen, welke men als grondregels der Jisraëlitische Godsdienst kan aanmerken?

Leerl. De hoofdregels onzer Godsdienst kan men gevoegelijkst tot twee soorten brengen, en wel, tot *geloofsleer* en tot *pligtsleer*.

Leer. Hoe veel geloofsartikelen heeft de Jisraëliet?

Leerl. De Jisraëliet heeft *dertien* geloofsartikelen.

Leer. Welke is de eerste dezer geloofsgronden?

Leerl. Er is één God, die de Schepper en Bestuurder aller geschapene wezens is.

Leer. Wat verstaat gij onder den naam God?

Leerl. Onder God versta ik een geestelijk Wezen, dat, zelf niet geschapen, alles heeft voortgebragt en met de teederste liefde verzorgt.

Leer. Weet gij mij ook eenige Bijbelplaatsen op te noemen, die hierop betrekking hebben?

Leerl. » Uit den hemel ziet de Heere neder; aan-
» schouwt alle kinderen der menschen. Van zijnen
» vasten troon beschouwt Hij al de bewoners der
» aarde. Hij, die aller harten vormde, let ook op
» al hunne daden." Ps. XXXIII: 13-15. » Gij opent
» Uwe hand en verzadigt al wat leeft, met welbeha-
» gen." Ps. CXLV: 16. » Gij onderhoudt ze allen, en
» de heirscharen des hemels aanbidden U." Nechemia IX: 6.

Leer. Hoe luidt de tweede geloofsstelling?

Leerl. God is eenig; geen wezen is zoo eenig als Hij; Hij alleen is onze God.

Leer. Wat wil het zeggen: God is eenig?

Leerl. Hij is een Wezen, dat Zijns gelijken niet heeft, noch op aarde noch in den hemel.

Leer. Hoe drukt zich de Bijbel hierover uit?

Leerl. » Dit is u getoond geworden, opdat gij er-
» kent, dat de Heere de ware God is, en er behalve
» Hem geen meer is." Deuter. IV: 35.

Leer. Wanneer moet de Jisraëliet aan de eenheid Gods denken?

Leerl. Bestendig moet de Jisraëliet aan de eenheid Gods gedachtig zijn.

Leer. Zijn er ook bijzondere gebeden en aandachtsoefeningen die hierop doelen?

Leerl. Iederen morgen en iederen avond is ieder Israëliet verpligt het שְׁמַע te lezen; hij moet dan namelijk, met de meest mogelijke aandacht lezen de afdeelingen beginnende שְׁמַע יִשְׂרָאֵל en וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ (Deuter. VI: 4-9; XI: 13-21), als ook de 5 laatste verzen van het 15de Hoofdstuk van Numeri, bevattende het gebod der schouwdraden.

Leer. Bevat dit שְׁמַע dan de eenheid Gods?

Leerl. Dit gebed begint:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה׳ אֱלֹהֵינוּ ה׳ אֶחָד

(»Hoor, Jisraël! de Eeuwige, onze God, is een eenig, eeuwig wezen!") en dit שְׁמַע lezen wordt door onze Rabbijnen aangemerkt als onze *Geloofsbelijdenis*; zij noemen het קַבָּלַת עוֹל מַלְכוּת, dit is: erkenning van het rijk Gods, hetwelk wil zeggen: Hem huldigen en zich aan Zijnen wil en Zijne wetten onderwerpen, waarbij onze Talmudisten tot hoofdvoorwaarde maken, dat men vooral hierbij wèl moet verstaan wat men zegt.

Leer. Hoe luidt het derde geloofsartikel?

Leerl. Dat men zich God onder geene ligchamelijke gedaante, eigenschappen

en hoedanigheden voorstellen moet, noch gelooven mag, dat Hij beperkt of in eene plaats begrensd kan worden.

Leer. Waar bevindt zich het Goddelijke Wezen dan?

Leerl. God is altijd in alle plaatsen tegenwoordig.

Leer. Weet gij ook eenige hierop betrekkelijke Bijbelplaatsen?

Leerl. »Neemt u in acht, om uw eigen wil, want »gij hebt geenerlei gestalte gezien, ten dage dat de »Heere tot u sprak op Choreb, uit het vuur." Deuter. IV: 15.

»Met wien wilt gij God vergelijken? welk beeld »wilt gij van Hem ontwerpen?" Jes. XL: 18.

»De hemelen en de hemelen der hemelen kunnen »u niet omvatten." 1 Kon. VIII: 27. (Vergelijk Ps. CXXXIX: 7 - 10).

Leer. En de vierde geloofstelling?

Leerl. God alleen bestaat van eeuwigheid af; Hij is de eerste en de laatste.

Leer. Kunt gij ook eenige Bijbelplaatsen hierop betrekkelijk aanhalen?

Leerl. »Vóórdat de bergen voortgebragt waren, »en Gij aarde en wereld geschapen hadt, ja, van »eeuwigheid tot eeuwigheid waart Gij almagtig." Ps. XC: 2.

Leer. Zeg mij nu eens het vijfde geloofsartikel?

Leerl. Dat God alleen en niets buiten Hem moet aangebeden worden.

Leer. Kunt gij mij ook, ter staving van dit geloofsartikel eenige Bijbelplaatsen aanhalen?

Leerl. »U Heere! is de grootheid, de almagt, »de heerlijkheid, de zege en de majesteit, ja al wat »in den hemel en op de aarde is; U Heere! is het »koningrijk, en de verhevenheid boven alles, tot »Opperhoofd." 1 Kron. XXIX: 11.

»In mijnen angst riep ik den Heere aan, verhief »mijn smeeken tot mijnen God." Ps. XVIII: 7.

Leer. Wat volgt hieruit?

Leerl. Hieruit volgt, dat wij ons gansch vertrouwen op God alleen vestigen, geheel alleen in Hem gelooven, en alles wat ons overkomt van dat Wezen, hetwelk alles vermag, verwachten moeten.

Leer. Mogen wij ons vertrouwen ook niet op andere wezens, b. v. op Engelen, vestigen?

Leerl. Ons vertrouwen op Engelen te vestigen, zou ons niets baten; want alles komt op den wil van God alleen aan; de hoogste Engelen zelve zijn slechts schepselen, en hangen van Hem, Schepper en Regeerder van alle wezens, af.

Leer. Hoe luidt het zesde geloofsartikel?

Leerl. Volkomen overtuigd te zijn dat alle woorden der Profetie, welke God, in vroegere tijden, aan eenige vromen geopenbaard, dat is: bekend gemaakt heeft, waar zijn.

Leer. Wat verstaat gij door Profetie?

Leerl. Door Profetie versta ik die Goddelijke ingevingen, door welke zich God aan eenige voortreffelijke mannen geopenbaard heeft, om hun zaken bekend te maken, die aan andere menschen onbekend waren, en door hen aan anderen moesten verkondigd worden, om hierdoor als ook door vermaningen, bestraffingen en onderrigtingen Jisraël tot het waarachtig geloof in den Heere en de vurige liefde tot Hem op te leiden.

Leer. En hoe luidt het zevende artikel?

Leerl. **Dat Mosché de grootste en voornaamste aller Profeten was, en dat nimmer iemand vóór hem dien hoogen trap bereikt heeft, noch immer bereiken zal.**

Leer. Kunt gij ook eenige Bijbelplaatsen aanhalen ten betooge der voortreffelijkheid van Mosché boven de overige Profeten?

Leerl. » Indien iemand van u een Profeet is, » maak Ik, de Heere, Mij in een schijngezigt aan » hem bekend, in eenen droom spreek Ik met hem. — » Niet zoo Mijn dienaar Mosché: in geheel Mijn huis » is hij de getrouwe. — Mond tot mond spreek Ik » met hem, in een duidelijk gezigt en niet door raad» selen, zelfs de gestalte van de verschijning des » Heeren aanschouwt hij.” Numeri XII : 6 - 8.

» Er stond onder Jisraël geen Profeet meer op ge» lijk Mosché, met wien de Heere van aangezigt tot » aangezigt omging. — Ten opzigte van al de teekens » en wonderen die de Heere hem gezonden heeft, in » het land Egypte te doen, aan Pharö, aan al zijne

» dienaren en zijn geheel land. — En ten opzigte van » al dat sterk vermogen en van al die geduchte da- » den, welke Mosché gedaan heeft voor de oogen » van gansch Jisraël." Deuter. XXXIV: 10-12.

Leer. Weet gij ook nog andere plaatsen in den Bijbel, waaruit duidelijk blijkt, dat Mosché boven andere Profeten uitmuntte?

Leerl. De voortreffelijkheid van Mosché boven andere Profeten blijkt ook nog uit Exod. XXXIII: 11, waar wij lezen: » De Heere onderhield zich met Mo- » sché, gelijk een mensch zich met zijnen vriend on- » derhoudt;" en uit Numeri IX: 8, waar wij vinden: » Vertoeft en ik zal hooren, wat de Heere voor u » gebieden zal." Immers hieruit blijkt, dat, terwijl andere Profeten den tijd niet juist konden bepalen, wanneer zij door de Goddelijke Profetie zouden bezield worden, daar de geest des Heeren onverwacht op hen rustte, Mosché echter den tijd bepaaldelijk kon opgeven; hij konde reeds vooruit het oogenblik als zeker bepalen, wanneer hij met den Heere spreken wilde.

Leer. Waardoor weten wij, dat Mosché in de liefde van God boven allen uitmuntte?

Leerl. Daaraan kunnen wij zien, dat God Mosché bijzonder moet bemind hebben, dewijl de Heere hem verkoren heeft de Jisraëliten uit Egypte te voeren; hen uit de strenge slavernij, waaronder zij eenige eeuwen in dat land gebukt gingen, te verlossen, en hen dan naar den berg Sinai te leiden.

Leer. Hoe luidt de achtste geloofsgrond?

Leerl. Dat de gansche heilige Leer, zoo als wij dezelve thans nog in de hebreeuwsche taal bezitten, dezelfde is welke God aan Mosché gegeven heeft, zonder toevoeging of weglating ook slechts van één woord.

Leer. Gij bedoelt hiermede zekerlijk de geschrevene Leer?

Leerl. Ik bedoel hiermede zoo wel de mondelinge, als de schriftelijke Leer.

Leer. Maar hoe is het mogelijk, dat de mondelinge Leer tot ons gekomen is?

Leerl. De mondelinge leer kwam tot op ons door overlevering. Mosché namelijk leverde deze leer aan zijnen opvolger Jehosua over; — deze aan de oudsten, deze wederom aan de Profeten, en deze aan de mannen der groote vergadering, welke ten tijde des tweeden Tempels leefden. — R. Jehuda *de heilige*, welke 150 jaren na de verwoesting des tweeden Tempels leefde, verzamelde deze mondelinge verklaringen, in een werk, hetwelk hij *Mischna* noemde, en omtrent 300 jaren later werden ook door twee geleerden: Rebina en Rab Asje, de verdere verklaringen der *Mischna* verzameld en opgeteekend, en *Gemara* genoemd. — Beide te zamen heeten zij *Talmud*, of תורה שבעל פה, d. i. *mondelinge Leer.*

Leer. Hoe drukt zich de H. S. hierover uit?

Leerl. »Hij maakte aan Mosché zijne wegen

» bekend, den kinderen Jisraëls zijne daden.” Ps. CIII: 7. (Vergelijk Mal. III: 22.)

Leer. Kunt gij mij ook zeggen, hoe dat Boek heet, waarin de handelingen van onze voorouders, als ook de geboden, verboden en onderrigtingen tot onze gelukzaligheid opgeteekend zijn?

Leerl. Het voortreffelijke Boek aller boeken, waarin de handelingen onzer voorouders en de geboden en verboden van God vermeld zijn, noemt men den Bijbel of de Heilige Schrift. Men verdeelt denzelven in 3 hoofdafdeelingen in תורה, נביאים וכתובים, d. i. de *Pentateuchus* of de 5 Boeken van Mosché, de *Profeten*, en de *Hagiographen* of heilige schriften, liederen en gezangen.

Leer. Hoe luidt het negende geloofsartikel?

Leerl. Dat de Leer onzer heilige Godsdienst nooit veranderd zal worden, en dat er nimmer eene andere Leer door den Schepper gegeven zal worden.

Leer. Wat zegt de Bijbel hiervan?

Leerl. » De werken Zijner handen zijn waar» heid en regt; al Zijne bevelen zijn voortdurend; » onwrikbaar, eeuwig en altoos; naar waarheid » en billijkheid vervaardigd.” Ps. CXI: 7, 8.

» De verborgene dingen zijn voor den Eeuwige, » onzen God; doch de geopenbaarde zijn voor » ons en onze kinderen *tot in eeuwigheid*, dat

»wij (namelijk) *al de woorden* dezer Leer zullen »uitoefenen." Deuter. XXIX: 28.

Leer. Kunt gij nu ook het tiende geloofsartikel opzeggen?

Leerl. G o d m e r k t o p a l o n s d o e n e n l a t e n , e n z e l f s d e g e h e i m s t e e n i n n i g s t e g e d a c h t e n z ij n v o o r h e m o p e n b a a r.

Leer. Als God alles weet, dan moet Hij immers van alle gedachten en gemoedsbewegingen der menschen, zoowel van die, welke ten uitvoer gelegd worden, als van die, welke onuitgevoerd blijven, kennis dragen?

Leerl. Allezins! Hij weet, wat in de diepte van het menschelijke hart omgaat; Hij kent de geheimste gedachten, zoo wel de slechte, als de goede, zoo wel zulke, die uitgevoerd worden en in handelingen overgaan, als die, welke niet uitgevoerd worden en den menschen onbekend blijven.

Leer. Weet gij ook eenige hierop betrekkelijke Bijbelplaatsen?

Leerl. »Zoude Hij, die het oor geplant heeft, »niet hooren? die het oog gevormd heeft, niet »zien? — De Eeuwige kent de ontwerpen der »menschen, dat zij ijdelheid zijn." Ps. XCIV: 9, 11. (Vergel. 1 Schem. XVI: 7.)

Leer. Hoe luidt het elfde geloofsartikel?

Leerl. D a t d e S c h e p p e r h e t g o e d e b e l o o n t d a t w ij v e r r i g t e n , e n d e n g e n e n s t r a f t , d i e Z ij n e w e t t e n o v e r t r e e d t.

Leer. Waar geschiedt het beloonen der deugd en het straffen der ondeugd?

Leerl. Menige goede daad wordt reeds in dit leven beloond, en menige slechte reeds hier gestraft.

Leer. Is er dan nog eene andere plaats, waar de vergelding van het goede en kwade voleind wordt?

Leerl. Er bestaat eene andere plaats, waar aan een ieder belooning of straf ten deele valt, naar zijne hier verrigte handelingen, — en deze plaats heet de geesten-wereld.

Leer. Zeidet gij mij niet (blz. 23), dat ons ligchaam na den dood tot verrotting overgaat, en hoe kan het dan daarmede overeen gebragt worden, dat ons namaals straf of belooning ten deele valt?

Leerl. Ik sprak toen slechts van het aardsche; doch er dadelijk bijvoegende: dat de ziel dan tot God wederkeert; — de ziel toch is onstoffelijk en onvergankelijk en duurt in eeuwigheid voort, om hier namaals eene onafgebrokene gelukzaligheid te genieten, wanneer zij in deze wereld naar den wil van haren Schepper gezind was en geleefd heeft.

Leer. Wat verstaat gij onder het woord *ziel?*

Leerl. Onder ziel versta ik dat hooger deel des menschen, aan hetwelk al zijne geestelijke krachten eigen zijn, vooral de rede, door welke de mensch zich boven alle levende schepselen zoo voordeelig onderscheidt.

Leer. Hoe drukt zich de H. S. hierover uit?

Leerl. »Zoo roep Ik heden den hemel en de »aarde tot getuigen tegen u aan, dat Ik u het leven »en den dood voorgesteld heb, den zegen en den »vloek! kies het leven, opdat gij leven moogt, gij »en uwe nakomelingen." Deuter. XXX; 19.

»Groot van raad en magtig van daad; wiens »oogen geopend zijn over al de wegen der menschen»kinderen, om een iegelijk te geven naar zijne we»gen en naar de vrucht zijner handelingen." Jes. XXXII: 19.

»Gewis des menschen werk vergeldt Hij hem, en »naar ieders weg doet Hij hem ontmoeten." Ijôb XXXIV: 11. »Hoe groot is Uwe goedheid, die Gij »voor Uwe vereerders bewaard hebt." Ps. XXXI: 20.

Leer. Nu het twaalfde?

Leerl. **Dat God eens zijnen Gezalfde zal zenden, en ofschoon deze met zijne komst vertraagt, wacht ik hem nogtans elken dag af.**

Leer. Maakt de H. S. ons ook bekend met het tijdstip van de komst van den Messias?

Leer. Gode alleen is het bekend, wanneer die Gezalfde des Heeren verschijnen zal.

Leer. Wat zegt de H. S. hiervan?

Leerl. »Het zal een eenige dag zijn, den Heere »bekend. En de Heere zal koning over de gansche »aarde zijn, te dien dage zal de Heere één zijn en »Zijn naam één." Zech. XIV: 7, 9. »Jisraël hope »op den Heere; want bij den Heere is goedertie»renheid, en bij Hem is velerlei verlossing." Ps. CXXX; 7.

»Toen ik dit hoorde, verstond ik het niet; en

»ik zeide: Heer! wat zal van dit alles de uitkomst »zijn? — Doch hij zeide: ga heen Daniel! want »deze dingen zijn *toegesloten* en *verzegeld*, tot aan »den tijd van het einde." Dan. XII: 8, 9.

Leer. Hoe luidt het dertiende geloofsartikel?

Leerl. Dat de herleving der dooden zal plaats hebben, ten tijde dat zulks de wil des Scheppers zijn zal.

Leer. Hoe drukt zich de H. S. hierover uit?

Leerl. »Zoo zegt de Heere: ziet! Ik zal uwe »graven openen, en Ik zal u uit uwe graven »opvoeren, o mijn volk! en Ik zal u brengen in »het land van Jisraël." Jechezkeël XXXVII: 12.

»En velen dergene, welke in het stof der aarde »slapen, zullen ontwaken: deze tot een eeuwig »leven, en gene tot eeuwigen smaad en hoon. — De »verstandigen echter zullen schitteren als de zonne-»glans aan het uitspansel, en zij, die velen ter »deugd geleid hebben, als de sterren, eeuwig en »altoos." Dan. XII: 2-3.

Leer. Daar wij eenen zoo langen tijd op de komst van den Messias gewacht hebben, zou het ook te denken zijn, dat God ten aanzien zijner vroegere belofte van besluit veranderd is?

Leerl. »God is geen man, dat Hij liegen, geen »menschenzoon, dat Hij van besluit veranderen zou-»de. — Zoude Hij zeggen en niet doen? spreken en »niet nakomen?"

»De Onoverwinnelijke Jisraëls zal ook niet liegen, »noch van besluit veranderen; want Hij is geen »mensch, om van besluit te veranderen." Numeri XXIII: 19 en 1 Schem. XV: 29.

De tien Geboden.

Leer. Hoe drukt zich de H. S. over de liefde tot God uit?

Leerl. De H. S. zegt: »Bemin den Heere uwen »God van ganscher hart, van ganscher ziel en »met geheel uw vermogen." Deuter. VI: 5.

Leer. Wat verstaat gij door deze woorden?

Leerl. Onder deze woorden versta ik, dat wij God hooger dan alles in de wereld schatten moeten, en derhalve, wanneer het Zijn wil vordert, verpligt zijn Hem onze neigingen, ons vermogen, ja zelfs ons leven ten offer te brengen.

Leer. Hoe en waar maakte God den Jisraëliten met Zijnen wil bekend?

Leerl. God maakte dien wil ten aanhooren van het gansche Jisraëlitische volk, in eene groote openbaring op den berg Sinai, in tien geboden bekend.

Leer. Is er dan ook eenige onderscheid tusschen de tien geboden, die God zelf op den berg Sinai aan het gansche volk verkondigde, en de overige geboden en verboden, welke ons door Mosché medegedeeld zijn?

Leerl. Wat heiligheid en goddelijken oorsprong betreft, zijn alle overige geboden en verboden aan de tien geboden gelijk; want zoowel *gene* als *deze* zijn door God bevolen, en slechts daarom zijn ons de tien geboden met zoo veel plegtigheid bekend gemaakt geworden, omdat zij alle overige geboden en verboden, in een kort begrip, in zich bevatten.

Leer. Hoe veel geboden en verboden zijn in het geheel in de Heilige Schrift bevat, — en hoe kan men dezelve het gevoegelijkst verdeelen?

Leerl. De 613 wetten, — 365 verboden en 248 geboden, — welke, volgens de meening van onze voortreffelijkste Rabbijnen, allen in de 5 boeken van Mosché vervat zijn, laten zich gevoegelijkst tot drie klassen brengen. — Zij zijn namelijk:

1) *Zedewetten*, dat zijn: voorschriften ter regeling van ons zedelijk gedrag jegens God en menschen.
2) *Plaatselijke-* en *Policiewetten*, dat zijn: die betrekking hebben op den toenmaligen toestand van het land, waarin de Jisraëliten eenen eigenen staat vormden; — hiertoe worden ook alle strafwetten gerekend.
3) *Ceremoniewetten*, of regelen en voorschriften, welke de uiterlijke Godsdienst of de eeredienst betreffen, en ten doel hebben het geloof aan den eeuwigen, eenigen God, en het aandenken aan Zijne weldaden levendig in ons te houden.

Leer. Zijn deze 613 wetten nog ten huidigen dage in volle kracht en werking?

Leerl. Sedert de ontbinding des Jisraëlitischen staats zijn verscheidene wetten buiten kracht en werking. — Immers de wetten betreffende de offer-, Tempel- en Priesterdienst en de reinigings-

verordeningen zijn, op weinige uitzonderingen na, thans geheel onuitvoerbaar.

Leer. Kunt gij mij dus ook zeggen: tot op hoe veel het getal van de 613 wetten verminderd wordt?

Leerl. Na aftrek van die wetten, welke op offer-, Tempel- en Priesterdienst betrekking hebben, wordt het getal op 369 verminderd, onder dit getal nu zijn wederom 99, — namelijk 78 geboden en 21 verboden, — die slechts toevallig of voorwaardelijk zijn, dat is, wier aanwending eerst van zekere omstandigheden en toevallen afhangt, die dus bij vele menschen geheel niet voorkomen. — Immers hij, die b. v. geene werklieden houdt, dien treft noch de opvolging van het gebod: (Deuter. XXIV: 14) »den armen daglooner, — hetzij van uwe broeders of een vreemdeling, — zult gij op denzelfden dag zijn loon geven en de zon zal er niet over ondergaan;" — noch het verbod: (Levit. XIX: 13) »Gij zult het loon des dagllooners niet bij u vernachten laten tot den morgen." — En dergelijke meer.

Volstrekte positive wetten zijn er dus nog 270; en wel 48 geboden en 222 verboden.

Leer. Gij spraakt zoo even van de tien geboden, kunt gij dezelve ook wel opzeggen?

Leerl. Ja; het eerste gebod, hetwelk tevens als eene inleiding tot de volgende te betrachten is, luidt aldus: »Ik ben de Heer uw God, Die u »uit Egypteland uit het slavenhuis uitgevoerd heb." Exodus XX: 2.

Leer. Wat volgt uit deze aanspraak van God aan de Jisraëliten?

Leerl. Uit deze aanspraak volgt, dat de Jisraëliten ter oorzake dier bevrijding uit eene langdurige slavernij, den Heere meer gehoorzaamheid en dankbaarheid schuldig zijn, en meer verpligting hebben, om de geboden des Heeren op te volgen, dan andere natiën.

Leer. Hoe luidt het tweede gebod?

Leerl. Het is eigenlijk een verbod, en luidt: »Gij zult geene andere goden voor Mijn aangezigt »hebben."

Leer. Hoe kunt gij met korte woorden den inhoud van dit verbod uitdrukken?

Leerl. Dat de Jisraëliten zich van afgoderij onthouden moeten.

Leer. Wat verstaat gij onder afgoderij?

Leerl. Ik versta onder afgoderij: de eigenlijke afgodendienst, dit is: buiten God een ander wezen goddelijk te vereeren of aan te bidden; alle bijgeloof, dit is: het geloof aan bovennatuurlijke oorzaken en werkingen, als tooverij, waarzeggerij, enz.

Leer. Bestaat er ook nog eene andere soort van afgoderij?

Leerl. Een al te groot vertrouwen op menschen en het hechten van de ziel aan aardsche goederen en voorregten mag ook met regt als eene soort van afgoderij aangemerkt worden.

Leer. Waarom wordt de afgoderij zoo sterk verboden?

Leerl. De afgoderij wordt daarom te regt zoo sterk verboden, omdat zij voor de menschen de ergste gevolgen heeft; want zij is de aanleidende oorzaak tot de afschuwelijkste ondeugden, leidt tot het grootste verderf, en het is door haar, dat wij van het leven in God of de godzaligheid afgebragt worden.

Leer. Hoe luidt het derde gebod?

Leerl. »Gij zult den naam van den Heere uwen »God niet ijdellijk uitspreken; want de Heere zal »niet ongestraft laten dengenen, die Zijnen naam »ijdellijk uitspreekt." Exod. XX: 7.

Leer. Weet gij nog eene Bijbelplaats, waar dit verbod herhaald wordt?

Leerl. »Gij zult bij Mijnen naam niet val»schelijk zweren, en daardoor den naam des Hee»ren Uws Gods ontheiligen: Ik ben de Heere." Levit. XIX: 12.

Leer. Wat is de bedoeling van dit verbod?

Leerl. De bedoeling van dat verbod is, dat men de goddelijke bevelen en verordeningen hoogachten en met eerbied opvolgen moet.

Leer. Kan men dit niet doen, wanneer men Gods naam ijdellijk uitspreekt?

Leerl. Zoo men den naam Gods ijdellijk en zonder noodzakelijkheid uitspreekt, zoo als onwetende menschen wel eens doen, wordt de heilige naam te gemeenzaam, en men verliest allengs den eerbied voor God, voor Zijne verordeningen en geboden.

Leer. Wat is verder onder dit verbod begrepen?

Leerl. Niet valschelijk te zweren.

Leer. Wat noemt gij valschelijk zweren?

Leerl. Wanneer wij de waarheid eener zaak door eenen eed bevestigen willen, ofschoon wij innerlijk daaraan twijfelen, ja zelfs van het tegendeel overtuigd zijn; of wanneer wij ons door eenen eed verbinden, om iets te zullen doen of laten, en in gebreke blijven denzelven op te volgen, zweren wij valschelijk.

Leer. Is het ons dan nooit veroorloofd eenen eed te doen?

Leerl. Wanneer wij denzelven uit pligtbesef, en met innerlijke overtuiging der waarheid, voor de overheid afleggen moeten, staat het ons vrij eenen eed te doen.

Leer. Mag de Jisraëliet zich dan niet van deze eedzwering onttrekken?

Leerl. Neen! de H. S. zegt ons duidelijk »dat
» een getuige, welke hetgeen hij gezien of gehoord
» heeft, niet te kennen geeft, hierdoor eene mis-
» daad begaat." Levit. V: 1.

Leer. Hoe luidt het vierde gebod?

Leerl. »Gedenk (steeds) den rustdag, om dien
» te heiligen. — Zes dagen kunt gij arbeiden en
» al uw werk verrigten. — Doch de zevende dag
» is een rustdag ter eere des Heeren Uwen God,
» dan zult gij geen werk verrigten, noch gij zelf,
» noch uw zoon of uwe dochter, noch uw dienst-
» knecht of uwe dienstmaagd, noch uw vee, noch

„uw vreemdeling, die binnen uwe poort is. —
„Want in zes dagen heeft de Heere den hemel en
„de aarde, de zee en al wat er in is gemaakt,
„en op den zevenden dag gerust, daarom heeft
„de Heere den Sabbathdag gezegend en denzelven
„heilig verklaard.” Exod. XX: 8—11.

Leer. Wat is de bedoeling der Heilige Schrift met de woorden: gedenk (steeds) den rustdag (Sabbath), om dien te heiligen?

Leerl. De Heilige Schrift wil ons daardoor leeren, dat wij den Sabbath moeten gedenken door het uitoefenen van Godsdienstpligten en door het rusten van allerlei arbeid.

Leer. Op welke wijze moeten wij den Sabbath nog meer gedenken?

Leerl. Reeds bij den aanvang van den Sabbath moeten wij door het aanheffen van gepaste lofzangen, onder de vastgestelde gebeden opgenomen, als ook door het dankbaar gebruiken van spijze en drank, en het ontsteken van meerdere lichten, toonen, dat deze dag heilig is.

Leer. Gij zeidet zoo even, dat wij ons moeten onthouden van allerlei arbeid; — welke verrigtingen houdt gij dan voor arbeid, en welke niet?

Leerl. Welke verrigtingen wél of niet voor arbeid moeten gehouden worden, is niet aan ons eigen oordeel overgelaten, omdat wij hierin wel eens verkeerd zouden kunnen oordeelen. (Wij zouden b. v. kunnen denken, dat schrijven of eene bloem plukken geen, en studeren of onderwijzen

wel arbeid zij.) — Wij zijn verpligt ons bijzonderlijk te dien opzigte met de mondelinge leer bekend te maken.

Leer. Is het nooit geoorloofd eenigen arbeid op den Sabbath te verrigten?

Leerl. Sommige godsdienstige verrigtingen, die bepaaldelijk op dien dag moeten geschieden, zoo als b. v. — vroeger de vast bepaalde offerdiensten, en thans — de besnijdenis, mogen wij op den Sabbath uitoefenen; ook staat het ons vrij werkzaamheden te verrigten, wanneer het er op aankomt levensgevaar voor te komen, of iemand uit eenig levensgevaar te redden.

Leer. Wanneer echter het geheele bestaan van een mensch van zijnen arbeid afhangt, zou het ook dan niet geoorloofd zijn op Sabbath te werken?

Leerl. Behalve de genoemde uitzonderingen is het ons volstrekt verboden op dien dag eenigerlei werk te doen; zelfs niet in de allergewigtigste aangelegenheden, welke voor de Godsdienst nuttig of belangrijk zijn. Immers zelfs bij het bouwen des Tabernakels en des Tempels was het niet geoorloofd op Sabbath iets te verrigten, en veel minder dan mag zulks geschieden voor eigen belang. — Onze geleerden zeggen: »den Sabbath te ontheiligen, is hetzelfde, als de geheele heilige Wet te loochenen;" — kan men een geloof opregtelijk belijden, en hetzelve aan tijdelijk voordeel opofferen?

In Exodus XXXI: 14 vinden wij: מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת׃ »die denzelven (in tegenwoordigheid van

» getuigen) ontheiligt, zal gedood worden," zonder eenige uitzondering.

Leer. Kunt gij het mij ook eenigzins duidelijk maken, waarom de Sabbath zoo heilig is?

Leerl. Het rusten op den Sabbath is een teeken, dat wij gelooven, dat God alleen de wereld uit niets geschapen heeft, en dat wij overtuigd zijn van Zijne Almagt. — Wij toonen hierdoor, dat wij, op God vertrouwende, niet beducht zijn voor geldelijk nadeel of schade. — Tevens dient het gebod, op dien dag te rusten, ten teeken, dat ons doel en onze bestemming niet zijn, en niet kunnen zijn, slechts voor ons ligchamelijk welzijn te zorgen; maar dat ons hoofddoel moet zijn, onze eeuwige gelukzaligheid te bevorderen, — waartoe wij door het rusten van allerlei arbeid op dien dag beter in staat zijn. — Wij toonen eindelijk ook door het rusten op dien dag, dat wij in alle wegen des Eeuwigen wenschen te wandelen, die ook gerust heeft van zijn werk, — de schepping.

Leer. Hoe moet de Jisraëliet dien dag doorbrengen?

Leerl. De Jisraëliet moet den Sabbath heilig houden ter eere des Heeren, en denzelven doorbrengen met godsdienstige oefeningen, aandachtig gebed en lofzangen, zich tevens bezig houdende met het bestuderen en aanhooren van Gods woord.

Leer. Hebben de Jisraëliten nog meer heilige- of feestdagen?

Leerl. De Heilige Schrift schrijft den Jisraëliet nog onderscheidene feestdagen voor.

Leer. Zoudt gij dezelve wel kunnen opnoemen?

Leerl. Ik zal in de eerste plaats de 3 feesten, שלש רגלים geheeten, opnoemen, en wel het *Paaschfeest* פֶּסַח, ook het *overschrijdingsfeest* en het *feest der ongezuurde brooden* genoemd; — het *Wekenfeest* of het *feest der openbaring* שָׁבוּעוֹת, en het *Loofhuttenfeest* סֻכּוֹת.

Leer. Wanneer vieren wij het Paaschfeest?

Leerl. Wij vieren dit feest van den veertienden dag der eerste maand Nisan (נִיסָן) (overeenkomende met Maart — April) tegen den avond, tot den avond van den twee en twintigsten dier maand. Exod. XII: 18.

Leer. Waarom noemt men het ook: *overschrijdingsfeest* (חַג הַפֶּסַח)?

Leerl. Wij noemen het ook *overschrijdingsfeest*, omdat wij in Exodus XII: 26-27 vinden: „Wanneer uwe kinderen tot u zullen zeggen: wat beduidt deze eeredienst? — Dan zult gij zeggen: het is een overschrijdings-offer, den Heere ter eere; dewijl Hij de huizen der kinderen Jisraëls in Egypte *overschreden* heeft, toen Hij Egypte sloeg en onze huizen redde."

Leer. Waarom het feest der *ongezuurde brooden* (חַג הַמַּצּוֹת)?

Leer. Het wordt daarom het feest der ongezuurde brooden genoemd, »omdat de Jisraëliten »van het deeg, dat zij uit Egypte medegevoerd »hadden, ongezuurde broodkoeken bakten, omdat »het niet gedeesemd was; want zij werden uit »Egypte gedreven, en mogten niet vertoeven." enz. Exod. XII: 39.

Leer. Welke zijn de hoofdverordeningen ter nakoming op het Paaschfeest?

Leerl. Niet alleen, dat wij gedurende het feest niets wat gedeesemd of gezuurd is mogen genieten, noch er eenig nut van mogen hebben; maar het is ons ook verboden, al wat gedeesemd of gezuurd is, in onze huizen of in plaatsen, welke wij in ons gebruik hebben, te laten blijven. — Voorts zijn wij verpligt, en voornamelijk de twee eerste avonden van het feest, lofzangen en dankzeggingen ter eere des Eeuwigen aan te heffen. — Op deze avonden moeten wij ongezuurd brood benevens bittere kruiden nuttigen, en nog eenige andere verordeningen nakomen. — En vooral is de Jisraëliet verpligt de redenen van die verordeningen en gebruiken, zoo als ook de geschiedenis van den uittogt uit Egypte aan zijn gezin mede te deelen.

Leer. Wat moeten wij met het gedeesemde (חָמֵץ) doen, hetwelke wij vóór Paasch overig hebben?

Leerl. Dat gedeesemde, hetwelk wij vóór Paasch overig hebben, moeten wij verbranden, en wel,

ruim een' halven dag vóór dat het feest eenen aanvang neemt, en vóór dien tijd mogen wij het ook aan iemand van eene andere Godsdienst verkoopen.

Leer. Waarom moeten wij op de beide avonden ongezuurde brooden (מַצּוֹת) eten?

Leerl. Wij moeten op de beide avonden van het feest ongezuurde brooden eten ter herinnering aan de verlossing onzer voorouders uit Egypte, welke met zulk eenen spoed geschiedde, dat zij den tijd niet hadden hun deeg eerst te doen rijzen.

Leer. Waarom gebruiken wij dan bittere kruiden?

Leerl. Wij gebruiken daarom bittere kruiden, ter gedachtenis dat de Egyptenaren het leven onzer voorouders bitter en kommervol gemaakt hebben. Exod. I: 14.

Leer. Zoudt gij ook eenige reden kunnen geven, waarom wij uitsluitend op deze beide avonden bij het uitoefenen der bovengemelde gebruiken, de redenen daarvan aan ons gezin moeten mededeelen, hetwelk toch bij andere gelegenheden geene plaats heeft, ja zelfs niet altijd geschieden kan?

Leerl. De mededeeling der redenen dier gebruiken heeft daarom plaats, omdat wij ons door den uittogt uit Egypte volkomen overtuigd hebben, dat onze Vader in den hemel almagtig is, niet alleen; maar dat Hij ook alle menschelijke daden gadeslaat, het goede beloont en het kwade straft. — De herinnering aan de redding leert ons, dat het bestaan onzer Godsdienst

eerst door dezen uittogt mogelijk werd, daar de openbaring er onmiddellijk op volgde. Door deze verlossing heeft God ons tot Zijne dienst verkoren, en daarvoor alleen zijn wij reeds verpligt Hem opregtelijk te dienen.

Leer. Wat moeten wij ons bij het verhalen van deze gebeurtenis voorstellen?

Leerl. Wij moeten ons die geschiedenis voorstellen, als of wij er zelve bij tegenwoordig geweest waren:

בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר חַיָּב אָדָם לִרְאוֹת אֶת־עַצְמוֹ
כְּאִלּוּ הוּא יָצָא מִמִּצְרָיִם

» In elke geslachtsopvolging is de mensch verpligt
» zich te beschouwen, als of hij zelf uit Egypte geto-
» gen ware," dat is: wij moeten ons deze uittogt-geschiedenis zoo levendig voor den geest brengen, als of God ons zelve uit Egypte had verlost, en Hem niet alleen danken voor de verlossing uit de slavendienst, maar voornamelijk Hem loven en danken, dat Hij onze voorouders bevrijd heeft van het bijgeloof of de afgodendienst, waaraan zij zich toen overgegeven hadden.

Leer. Waarom wordt het hierop volgende feest *het feest der weken* (שָׁבוּעוֹת) genoemd?

Leerl. Dit feest wordt voornamelijk daarom *het feest der weken* genoemd, omdat wij vóór dit feest zeven weken lang elken avond verpligt zijn te tellen, hoe veel dagen wij van den tweeden dag van het Paaschfeest verwijderd zijn. Levit. XXIII: 15, 16. Deuter. XVI: 9, 10.

Leer. Welke beteekenis heeft die dagelijksche telling voor ons?

Leerl. Wij tellen, als het ware, iederen dag, en verblijden ons, dat wij naderen tot een feest, dat wij met verlangen te gemoet zien; want ons geloof grondt zich niet op de vele wonderen, welke onze voorouders te dien tijde beleefd hebben; maar hoofdzakelijk op de openbaring, welke op dien dag plaats had, van welke gansch Jisraël getuige was, en bij welke gelegenheid het geheele volk de stem van God zelven hoorde, die sprak:

אָנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ: »Ik ben de Eeuwige, uw God, enz.” En tot aandenken aan die openbaring wordt op het feest der weken in de gebeden gezegd: (זְמַן מַתַּן תּוֹרָתֵנוּ) *de tijd van de ontvangst onzer Wet.*

Leer. Op welke wijze behoorden wij allen die dagen door te brengen?

Leerl. Op die dagen moeten wij nog meer dan op andere dagen over de goddelijke openbaring nadenken; en ons de plegtige belofte herinneren door onze voorouders te dier gelegenheid gedaan, toen zij namelijk eenstemmig uitriepen: נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע; wij moeten op die dagen naarstiglijk de heilige Leer, de geboden en verboden beoefenen.

Leer. Hoe wordt dit feest nog meer genoemd?

Leerl. Dit feest heet ook het *feest der eerstelingen* (יוֹם הַבִּכּוּרִים), naar Numeri XXVIII: 26, waar wij lezen: »Op den dag der eerstelingen, »als gij een nieuw spijsoffer ter eere des Eeuwigen

» brengt, (namelijk) op het feest uwer weken, zal
» ulieden eene uitroeping der heiligheid zijn."

Leer. Wordt dit feest ook nog anders genoemd?

Leerl. Dit feest wordt ook *het oogstfeest* (חַג הַקָּצִיר) genoemd, en wel, omdat, zoo als uit vele plaatsen blijkt, in Palestina, de oogst dadelijk na Paschen een' aanvang nam, en in verscheidene streken gedurende deze zeven weken ten einde gebragt werd.

Leer. Kunt gij mij ook zeggen, waar dit feest in de Heilige Schrift aldus genoemd wordt?

Leerl. In Exodus (XXIII: 16) lezen wij: » Voorts
» het feest van den oogst der eerstelingen van uwen
» (veld-) arbeid, (namelijk van) hetgeen gij op het
» veld uitzaait." Vergel. Levit. XXIII: 10 volgg. en Deuter. XVI: 9.

Leer. Hoe lang duurt dit feest?

Leerl. Dit feest duurt 2 dagen, en wel van den avond van den vijfden tot den avond van den zevenden dag der maand Siwan (סִיוָן) (overeenkomende met Mei — Junij).

Leer. Waarom wordt het derde feest loofhuttenfeest (חַג הַסֻּכּוֹת) genoemd?

Leerl. De Heilige Schrift zegt (Levit. XXIII: 43.): כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל » In
» hutten heb Ik de kinderen Jisraëls doen wonen,"
en derhalve moet ons voornaamst verblijf in eene, met loof of stroo bedekte, hut zijn, welker dekking opzettelijk tot het gebruik van dit feest moet

geschieden; — wij moeten onze maaltijden gedurende dien tijd in hutten houden, en het grootste gedeelte van onzen tijd, — zoo het ons mogelijk is, — op deze dagen in dezelve doorbrengen.

Leer. Welke herinnering moet ons op het loofhuttenfeest bezig houden?

Leerl. Wij moeten ons op dit feest niet alleen bezig houden met de herinnering aan het oogenblik van den uittogt uit Egypte, maar ook aan het geheele veertigjarig verblijf onzer voorouders in de woestijn, gedurende welken tijd zij in hutten woonden. — Wij kunnen daaruit leeren, vast op God te vertrouwen, en dat wij ons, even als onze voorvaderen, onder de onmiddellijke bescherming van den goedertieren Vader, veilig mogen achten. — Wij moeten hierbij tevens gedachtig zijn aan de behoeftige leefwijze onzer voorouders, en dat ook wij niet te veel streven moeten naar aardsch genot; — dat ons hoofddoel niet moet zijn, enkel en alleen voor dit tijdelijk verblijf te zorgen, daar toch onze aardsche woning, als het ware, slechts als eene hut te beschouwen is.

Leer. Waarom wordt het ook *het feest der inzameling* (חַג הָאָסִיף) genoemd?

Leerl. Het wordt daarom *het feest der inzameling* genoemd, omdat het juist in dien tijd invalt, wanneer alle voortbrengselen van den landbouw naar huis gebragt worden. — Dit feest is dus ook bestemd, om den Gever voor den overvloed

en rijkdom der natuur te danken. — Exod. XXIII: 16. (Vergel. Levit. XXIII: 40 en Deuter. XVI: 15.)

Leer. Wanneer vieren wij het slotfeest, — (שְׁמִינִי הָעֲצֶרֶת)?

Leerl. Ofschoon het slotfeest een bijzonder feest is, volgt het onmiddellijk op het loofhuttenfeest. Levit. XXIII: 36.

Leer. Welke feestdag volgt onmiddellijk op *het slotfeest?*

Leerl. Onmiddellijk daarop volgt *de vreugdedag der Wet* (שִׂמְחַת תּוֹרָה).

Leer. Waarom *vreugdedag der Wet* genoemd?

Leerl. Die dag wordt *vreugdedag der Wet* genoemd, omdat wij op denzelven met het openlijk voorlezen der 5 boeken van Mosché (חמשה חומשי תורה) in de Synagoge ten einde zijn; en bij die gelegenheid verheugen wij ons met het geschenk der Wet, en brengen dien dag in doelmatige en gepaste vreugde door.

Leer. Waarvan bedienen wij ons nog, ter viering van de eerste zeven dagen van *het loofhuttenfeest?*

Leerl. De Heilige Schrift (Levit. XXIII: 40.) beveelt ons: » Gij zult nemen eene vrucht van den boom Hadar (Ethrog), palmtwijgen (Lulab), eenen tak van den boom Aboth (Hadas of Mirt) en beekwilgen, en gij zult u vrolijk maken voor den Eeuwige, uwen God.”

Leer. In welke maand vieren wij *het loofhuttenfeest?*

Leerl. Het loofhuttenfeest, hetwelk in het geheel negen dagen duurt, doch waarvan vijf, *midden-* of *half-feestdagen* zijn (חוֹל הַמּוֹעֵד), — terwijl het Paaschfeest vier zulke dagen heeft, — vieren wij in de maand Tischri (תִּשְׁרֵי) (overeenkomstig met September — October). Levit. XXIII: 34 en volg.

Leer. In welk opzigt is er onderscheid tusschen de geheele en half-feestdagen?

Leerl. Het onderscheid bestaat hierin, dat wij op de half-feestdagen noodzakelijken arbeid mogen verrigten, dat is bezigheden, welker nalating ons schade zou veroorzaken, mogen doen.

Leer. Is er ook onderscheid tusschen de heiligheid van den Sabbath en die der drie feesten, שָׁלֹשׁ רְגָלִים genoemd?

Leerl. Het onderscheid tusschen de 3 feesten — het *Paasch-*, *Weken-* en *Loofhuttenfeest* —, en den Sabbath bestaat daarin, dat de laatste ons de Schepping moet herinneren; terwijl de drie genoemde feesten voor onzen geest moeten teruggeroepen den uittogt uit Egypte en de daarop gevolgde belangrijke gebeurtenissen. In het vieren dezer dagen is in zoo verre geen onderscheid, dat er ook eene uitroeping van heiligheid moet plaats hebben. (Vroeger waren de Jisraëliten verpligt, op de genoemde feesten naar Jerusalajim

te gaan en in den Tempel des Heeren te verschijnen. Exod. XXIII : 7. XXXIV : 23. Deuter. XVI : 16). — Ook op die dagen mogen wij geen werk verrigten; terwijl het ons echter dan vergund is, ons met de toebereiding van spijs en drank bezig te houden, en met vuur om te gaan.

Leer. Welke feestdagen hebben de Jisraëliten nog behalve de drie genoemde?

Leerl. De Jisraëliten hebben nog andere feestdagen, en wel 1) *het feest bij den aanvang des nieuwen jaars* (רֹאשׁ הַשָּׁנָה), ook *de dag der herinnering* (יוֹם הַזִּכָּרוֹן) en (יוֹם תְּרוּעָה) *een dag van bazuingeschal* genoemd, en 2) *den dag der verzoening* (יוֹם הַכִּפּוּרִים).

Leer. Wanneer vieren wij *het Nieuwjaarsfeest?*

Leerl. Wij vieren dit feest in de maand Tischri, (תִּשְׁרִי), en het duurt volgens de mondelinge wet twee dagen.

Leer. Hoe drukt zich de Heilige Schrift hierover uit?

Leerl. »In de zevende maand, op den eersten der maand, zult gij eenen rustdag hebben, een herinnerings- (feest) des bazuin geschals, eene uitroeping der heiligheid. Geenerlei dienstwerk zult gij verrigten." Levit. XXIII : 24—25.

Leer. Weet gij ook eenigen grond voor het vieren van dit feest?

Leerl. Naar de mondelinge Leer worden, op dien dag, alle menschelijke daden door den goddelijken Regter onderzocht, — en geluk of ongeluk voor het komende jaar, worden alsdan over ons beschikt.

Leer. Kunt gij mij ook de reden zeggen van het bazuin-geschal op dien dag?

Leerl. Dit bazuin-geschal zal ons, als het ware, uit onze zinnelijkheid opwekken, en ons opmerkzaam maken op onzen wandel in het pas verloopen jaar; opdat wij met een opregt boetvaardig hart berouw gevoelen over begane misstappen en een beter leven in het nieuw begonnen jaar mogen leiden.

Leer. Welke strekking hebben de twee nieuwjaarsdagen nog meer?

Leerl. Deze twee dagen worden gerekend tot de tien boetedagen, welke met den eersten nieuwjaarsdag beginnen en eindigen met den dag der verzoening.

Leer. Op welken dag, en in welke maand vieren wij den dag der verzoening (יוֹם הַכִּפּוּרִים)?

Leerl. Wij vieren het feest der verzoening op den tienden dag der maand Tischri.

Leer. Waarom wordt dit feest *de dag der verzoening* genoemd?

Leerl. Dit feest wordt *de dag der verzoening*

genoemd, omdat God op dien dag de zonden van hen vergeeft, die met een opregt berouw tot Hem terugkeeren, zoo als wij vinden (Levit. XVI: 30): »Want op dezen dag zal men verzoening over u doen, om u te reinigen; van al uwe zonden zult gij voor den Heere rein worden."

Leer. Mogen wij dan bij eene hartelijke bekeering en eene verbeterde levenswijze, op de vergeving onzer zonden hopen?

Leerl. Bij eene opregte bekeering en hartelijke beterschap mogen wij op de vergeving onzer zonden hopen; zoo toch vinden wij: »Zoo spreekt God de Heere, zeg tot hen, zoo waarachtig Ik leef, Ik verlang den ondergang des goddeloozen niet; maar ik wil, dat de goddelooze van zijnen wandel terugkeere en leve," — Jechezkeël XXXIII: 3.

»De goddelooze verlate zijnen weg en de onregtvaardige zijne ontwerpen, en keere terug tot den Heere, zoo zal Hij zich zijner ontfermen, en tot onzen God, bij wien veel vergeving is. Jesajahu LV: 7.

Leer. Wat wordt er verder vereischt tot eene volkomene bekeering?

Leerl. Tot eene volkomene bekeering wordt ook vereischt, dat wij dengenen, welken wij door woorden of daden beleedigd of geërgerd hebben, weder zoeken te bevredigen.

Leer. Moet de beleedigde zich ook tot vergeving bereidwillig laten vinden?

Leerl. Van den kant des beleedigden wordt vereischt, dat hij zich bereidwillig tot verzoening toone, en dat hij denke, dat ook hij den Heere

om vergeving smeekt, en hoopt dezelve te verwerven; hij denke: »dat geen mensch op aarde zoo deugdzaam is, die slechts het goede doet en nooit zondigt, en dat ook *hij* niet zondenvrij is." Spr. VII: 20.

Leer. Moet men met zijne bekeering tot den verzoenings-dag wachten?

Leerl. Wij moeten en kunnen ons ten allen tijde bekeeren en heiligen; maar deze dag is voor de bekeering en heiliging der gezamenlijke geloofsgenooten ingesteld.

» Bekeer u éénen dag voor uwen dood," zeggen onze geleerden; en daar wij denzelven niet kunnen bepalen, zoo moeten wij iederen dag aan onze bekeering en volmaking werkzaam zijn.

Leer. Op welke wijze moeten wij dezen dag doorbrengen?

Leerl. Op dezen dag is ons alle arbeid zonder onderscheid verboden. Exod. XXIII: 31. »Er moet uitroeping der heiligheid plaats hebben" (aldaar vers 27).

Wij moeten ons verder onthouden van alle spijzen, dranken en vermaken; want hij is een voorname rustdag, op welken wij moeten vasten; van den negenden der maand Tischri tegen den avond, tot den avond van den tienden, moeten wij rustdag houden en vasten. Exod. XXIII: 32.

Leer. Hebben wij nog meer vastendagen?

Leerl. Wij hebben, behalve den dag der verzoening, nog vijf vastendagen.

Leer. Op welke dagen en in welke maanden vasten wij ?

Leerl. Wij vasten :

1). Den zeventienden dag van Tammuz (תמוז), (שבעה עשר בתמוז) (overeenkomende met Junij — Julij), ter treurige gedachtenis aan onderscheidene droevige gebeurtenissen, en voornamelijk aan het vermeesteren der stad Jerusalajim door de Romeinen, bij de verwoesting des tweeden Tempels, in het jaar der Schepping 3828.

2). Den negenden dag de maand Ab (אב), (תשעה באב) (overeenkomende met Julij — Augustus), ter droevige herinnering aan de verwoesting des eersten en tweeden Tempels, in de jaren der Schepping 3338 en 3828. II Kon. XXV : 8.

3). Den derden dag der maand Tischri (תשרי), (צום גדליה), ter gedachtenis aan den verraderlijken moord gepleegd aan Gedalja, landvoogd in het land van Juda, in het jaar der Schepping 3339. II Kon. XXV : 25.

4). Den tienden dag der maand Tebeth (טבת), (עשרה בטבת) (overeenkomende met Decemb. — Januarij), tot een treurig aandenken aan het optrekken van Nebukadnezar met zijn gansch heir tegen Jerusalajim; hij bouwde er een bolwerk om en hield de stad naauw ingesloten, in het jaar der Schepping 3338. II Kon. XXV : 1.

5). Den dertienden dag der maand Adar

(אדר), (תענית אסתר) (overeenkomende met Februarij — Maart), ter gedachtenis aan het vasten van Esther en de goddelijke redding der Jisraëliten uit de magt hunner vijanden, in het jaar der Schepping 3404. Esther IV: 16 volgg. IX: 31, Zecharja VIII: 19.

Leer. Hebben wij ook niet eenige half-feesten, en welke zijn die?

Leerl. Ja wij hebben ook half-feesten, en wel zes in getal:

I. Het inwijdings- of Machabeën-feest (חנוכה) op den vijf en twintigsten dag der negende maand (כסלו) (overeenkomende met Novemb. — December), welk feest acht dagen duurt, en gevierd wordt ter heugelijke gedachtenis aan de dappere verdediging en herhaalde overwinningen, behaald door de Machabeën op het Syrisch-Grieksche leger van Antiochus Epiphanes; waarvan de uitkomst was, dat Judas de Machabeër het genoegen had den ontheiligden Tempel weêr in te wijden, in het jaar der Schepping 3622.

II. Het feest der loten, Purimfeest (פורים) genoemd, invallende op den 14den der twaalfde maand (אדר), ter vereeuwiging eener blijde herinnering van de wonderbare hulp door den Almagtige den Jisraëliten verleend, tegen de booze aanslagen van eenen Haman, in het jaar der Schepping 3405 (*).

(*) Bij de jaartallen heb ik mij bediend van het Chronologisch Handboekje van Dr. S. J. Mulder.

III. Het nieuwe - maanfeest (ראש החודש) Numeri XXVIII: 11. Vergelijk I Sam. XX: 18.

IV. Den achttienden dag der tweede maand (אייר), (ל״ג בעמר), (overeenkomende met April — Mei) deze dag wordt gedeeltelijk gevierd, omdat op dien dag de pest ophield, die eens vele duizenden van Jisraëlitische geleerden ten grave sleepte.

V. Den vijftienden dag der elfde maand (שבט) (overeenkomstig met Febr. — Maart) (חמ׳ע׳ בשבט): op dezen dag wordt een half-feest gevierd, omdat omtrent dezen tijd, in het Oosten, de boomen beginnen uit te botten en de geheele natuur begint te herleven.

VI. Den vijftienden dag der vijfde maand (אב), (חמ׳ע׳ באב); op dezen dag hebben wij een half-feest, ten aandenken aan het feest voorheen door de jonge dochters in Jisraël gevierd, ter gelegenheid der verzoening, die zij op dien dag bewerkten tusschen de overige stammen Jisraëls en Binjamin. Regt. XXI.

Ook eindigde men telken jare op dien dag het houtvellen voor de tempeldienst, en gaf men zich daarna aan gepaste vrolijkheid over.

Leer. Wij zijn nu genaderd tot het vijfde gebod, kunt gij mij ook zeggen, hoe dit gebod luidt?

Leerl. Dit gebod luidt: » Eert uwen vader en uwe moeder, opdat uwe dagen verlengd worden

op het aardrijk, dat de Heere, uw God u geeft." Exod. XX: 12.

Leer. Wat zijn de kinderen dus jegens hunne ouders verpligt?

Leerl. Kinderen moeten aan hunne ouders eerbied, liefde en gehoorzaamheid betoonen.

Leer. Wat verstaat gij door *eerbied* jegens de ouders?

Leerl. Dat de kinderen hunne ouders nooit tegenspreken, of vóór hen het woord voeren, noch in de rede vallen; in het algemeen, hun in woorden en daden te dienste staan en in alles met ontzag behandelen.

Leer. Noem mij eenige Bijbelplaatsen op, waar bijzonder op het eeren en gehoorzamen der ouders aangedrongen wordt?

Leerl. » Ieder vreeze zijnen vader en zijne moeder." Levit. XIX: 3.

» Bewaar, mijn zoon! het gebod uws vaders en verwerp de leer uwer moeder niet." Spreuken VI: 20.

Leer. Weet gij ook eenige voorbeelden van kinderlijke liefde en gehoorzaamheid, in den Bijbel voorkomende?

Leerl. Een treffend bewijs van kinderlijke gehoorzaamheid en liefde gaven de dochter van Jiphtach en Ruth. Regt. XI: 34—39. Ruth I: 16—17.

Leer. Wat noemt gij *dankbaarheid* jegens de ouders?

Leerl. Dat de kinderen, zoodra hunne krachten het toelaten, hunnen ouders hulp en bijstand verleenen, en hunnen ouderdom, door vriendelijkheid en eene liefdadige behandeling, zoeken te veraangenamen; en, indien het noodig is, voor hun onderhoud zorgen.

Leer. Waarin bestaat de *gehoorzaamheid* jegens ouders?

Leerl. In het gewillig opvolgen der geboden en bevelen der ouders, voor zoo verre dezelve niet strijdig zijn met de goddelijke instellingen en wetten, betooonen wij onder anderen onze gehoorzaamheid jegens hen.

Leer. Kunt gij ook eenige, hierop betrekking hebbende Bijbelplaatsen aanhalen?

Leerl. »Luister naar uwen vader die u voort-
»gebragt heeft, en versmaad uwe moeder niet,
»hoewel zij oud geworden is." Spr. XXIII: 22.
»Die zijnen vader en zijne moeder berooft, en
»zegt: het is geene misdaad, die is de medge-
»zel eens struikroovers." Spr. XXVIII: 24.
»Het oog dat zijnen vader bespot, en de rimpels
»der moeder veracht, zullen de raven der beek
»uitpikken, en de jonge arenden zullen het ver-
»teren." Spr. XXX: 17.

Leer. Is het voor de maatschappelijke zamenleving ook van belang, dat de kinderen hunne ouders opregtelijk beminnen?

Leerl. De ondervinding leert ons, dat de deugd en godsvrucht der huisgezinnen de eenige goede grond-

slag is der maatschappij, en dat kinderen, welke geene liefde voor hunne ouders hebben, deze in nood verlaten of opzettelijk bedroeven, slechte menschen en bij gevolg schadelijke leden der maatschappij worden.

Leer. Wat volgt nog meer uit den eerbied jegens ouders?

Leerl. Hieruit volgt natuurlijk de onbegrensde eerbied jegens God. Immers zijn wij verpligt onzen aardschen vader, die ons slechts het vergankelijke en stoffelijke geeft, te eeren en te gehoorzamen, hoe veel meer eerbied, liefde en gehoorzaamheid zijn wij dan niet schuldig aan onzen hemelschen Vader, die ons het geestelijke, de onsterfelijke ziel gaf!

Leer. Hoe luidt het zesde gebod?

Leerl. »Gij zult niet moorden."

Leer. Verbiedt dit verbod ons slechts het moorden?

Leerl. Hieronder wordt niet slechts het moorden begrepen, maar ook iedere daad, die de aanleidende oorzaak tot het verkorten of benadeelen van het leven van mijnen naaste worden kan.

Leer. Gebiedt de H. S. echter op verscheidene plaatsen niet menschen om te brengen?

Leerl. Ja, uitdrukkelijk gebiedt ons de H. S., om hem, die zich aan de doodstraf schuldig maakt, op bevel van den bevoegden regter met den dood te straffen, daar de veiligheid en rust der maatschappelijke zamenleving zulks vereischen, en daardoor grooter onheil kan voorgekomen worden.

Leer. Weet gij ook ter staving hiervan eenige Bijbelplaatsen aan te halen?

Leerl. »Wie des menschen bloed vergiet, diens »bloed zal door menschen vergoten worden." Gen. IX: 6.

»Wie eenen mensch slaat, dat hij sterft, zal gedood worden".

»Wanneer iemand zijnen naaste voorbedachtelijk, »met kwaad overleg ombrengt, dan zult gij hem »(zelfs) van Mijn altaar wegnemen, om te sterven." Exod. XXI: 12, 14.

Leer. Zeg mij nu het zevende gebod?

Leerl. »Gij zult niet echtbreken."

Leer. Wat verstaat gij onder dat verbod?

Leerl. Dat wij allen, in elk opzigt, kuisch en eerbaar moeten leven, en in het bijzonder de trouw tusschen echtgenooten onschendbaar moet zijn, en dat noch de man, noch de vrouw met andere personen op eene ongeoorloofde wijze vertrouwelijk mogen omgaan.

Leer. Kan het overtreden van dit verbod ook nadeelige gevolgen voor de huisgenooten hebben?

Leerl. Twist en tweedragt nemen, in zulk een huis, de plaats van liefde en eendragt in, en hierdoor verdwijnen welvaart en zegen.

Leer. Werkt deze ontrouw der ouders ook nadeelig op hunne kinderen?

Leerl. Niet alleen dat zulke voorbeelden zeer nadeelig op het kinderhart werken, maar gemeenlijk wordt ook in zulke huizen de opvoeding verwaarloosd.

Leer. Hoe luidt het achtste gebod?

Leerl. »Gij zult niet stelen."

Leer. Wat verstaat gij onder het woord *stelen?*

Leerl. Dit wil zeggen, dat het eigendom van onzen naaste ons heilig moet zijn, en dat wij ons derhalve niets mogen toeëigenen, wat eenen anderen toebehoort.

Leer. Verstaat gij onder het woord eigendom slechts *het vermogen* van uwen naaste?

Leerl. Onder dat woord versta ik alles, wat mijnen naaste regtmatig toekomt, als: zijne bezittingen, zijn goede naam, zijne eer enz.; en ieder bedrog, waardoor ik mijnen evenmensch benadeel, hetzij ik valsche maat of gewigt bij den verkoop der waren gebruik, of mij voor die waren meer betalen laat dan billijk en regt is, is even zoo strafbaar als stelen.

Leer. Moeten wij dit verbod niet aanmerken, als slechts geldende tusschen Jisraëliet en Jisraëliet?

Leerl. De H. S. wil, dat wij ons jegens niet-Jisraëliten te dien opzigte eveneens gedragen zullen, als jegens onze geloofsgenooten.

Leer. Hoe drukt zich de H. S. hierover uit?

Leerl. »Gij zult niet stelen, en niemand (zal) zijnen »evenmensch iets afloochenen, noch hem beliegen. — »Wanneer een vreemdeling zich in uw land ophoudt, »zult gij hem niet beleedigen. — Gelijk de inboor-»ling onder u, zal u de vreemdeling zijn, die bij u »woont; gij zult hem beminnen als u zelven, want »ook gij zijt vreemdelingen geweest in Egypte. — Ik

» ben de Heere, uw God. — Gij zult geen onregt doen » in het geregt, met de vlaktemaat, het gewigt of de » inhoudsmaat. — Regte weegschalen, regte gewigten, » regte droogemaat en regte vochtemaat moet gij heb- » ben." Levit. XIX: 11, 33-36. » Wanneer gij aan » uwen evenmensch iets verkoopt, of gij iets koopt » uit de hand uws evenmenschen, dan moet gij de » eene den anderen niet benadeelen. — Niemand » uwer zal zijnen naaste benadeelen; maar gij zult » voor uwen God vreezen, want Ik de Heere ben uw » God." Levit. XXV: 14, 17.

Leer. Zijt gij dan niet van oordeel, dat met de woorden רֵיעַ en עָמִית, *naaste*, *evenmensch*, in de Heilige Schrift voorkomende, zoo als וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ » bemin uwen naaste gelijk u zelven," Levit. XIX: 18, uitsluitend de Jisraëliet, de geloofsgenoot bedoeld wordt?

Leerl. Onder de woorden: *naaste*, *evenmensch*, hebben wij niet alleen den geloofsgenoot, maar ieder mensch te verstaan.

Leer. Kunt gij mij ook eenige reden voor dit uw gevoelen opgeven?

Leerl. Onderscheidene plaatsen in de Heilige Schrift bewijzen dit ten duidelijkste. Immers, zoo dikwijls uitsluitend de Jisraëliet bedoeld wordt voegt de tekst er uitdrukkelijk bij: עִבְרִי of בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, *Hebreër* of *kinderen Jisraëls*: als Levit. XXV: 46. Deuter. XV: 12; XXIV: 7 en andere plaatsen. De Egyptenaren worden, zelfs

ten tijde, dat zij de Jisraëliten strengelijk behandelden en zware dienstbaarheid deden verduren, *onze naasten, onze evenmenschen* genoemd; zoo toch heet het in Exod. XI: 2,

וְיִשְׁאֲלוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת רְעוּתָהּ

» ieder man vrage van zijnen vriend (naaste) en iedere vrouw van hare vriendin."

Leer. Uit uwe woorden zou dus blijken, dat gij ook diegene, welke eene andere godsdienst belijden, voor uwen naaste en evenmensch houdt?

Leerl. Allezins houd ik ook diegene, welke eene andere godsdienst toegedaan zijn in het algemeen, en meer bijzonder die, onder welke wij wonen, voor mijne naasten.

Leer. Waarom die, onder welke wij wonen, in het bijzonder?

Leerl. Ik noem die, met welke wij in hetzelfde land wonen, daarom in het bijzonder mijne naasten, omdat wij met hen één en hetzelfde burgerlijk volk uitmaken; omdat gelijke wetten ons beschermen, en wij met hen, uit kracht der grondwet, dezelfde voorregten genieten, en dezelfde edelmoedige en verlichte vorst ons regeert.

Leer. Maakt de Heilige Schrift dan geen onderscheid tusschen eenen Jisraëliet en niet-Jisraëliet bij zulke wetten en verboden, die ons iets tegen onzen evenmensch verbieden?

Leerl. Nergens vinden wij eenig spoor van

zulk een onderscheid. God zegt: »gij zult niet moorden, gij zult niet stelen, niet bedriegen; gij zult geen onregt doen in het geregt, met de vlaktemaat, het gewigt of de inhoudsmaat" enz. Overal wordt slechts de daad zelve, als een gruwel in de oogen des Heeren, verboden, zonder den persoon, tegen welken dezelve uitgeoefend wordt, in aanmerking te nemen.

Leer. Hoe beschouwen onze geleerden dengenen, die zich veroorlooft eenen niet-Jisraëliet te beleedigen of te bedriegen?

Leerl. Onze Rabbijnen verklaren, dat zulk een Jisraëliet niet alleen tegen de uitdrukkelijke wetten Gods grovelijk zondigt, maar zich ook daarenboven aan de onvergeeflijke misdaad schuldig maakt, den heiligen naam Gods te ontheiligen, en zijne geloofsgenooten in de oogen van andere volkeren te vernederen; zoo vinden wij Levit. XXII: 32.

וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי

»Gij zult Mijnen heiligen naam niet ontheiligen" enz.

Leer. Kunt gij mij ook eenige personen uit de Heilige Schrift opnoemen, die vriendelijk en weldadig waren, ook jegens vreemdelingen, van een ander geloof?

Leerl. Abraham was gastvrij jegens drie vreemdelingen (Gen. XVIII: 2-8); Jaäkob noemde zelfs vreemde herders *broeders* (aldaar XXIX: 4); Joseph was weldadig jegens de Egyptenaren (al-

daar XLI en volg.); en Mosché bragt zijn eigen leven in gevaar, door de hem geheel onbekende dochters van Jithro te helpen, tegen de gewelddadigheid der herders (Exod. II: 16-17).

Leer. Kunt gij mij nu ook het negende gebod zeggen?

Leerl. »Gij zult tegen uwen naaste niet verklaren als een valsch getuige."

Leer. Is het bloote liegen ook niet op andere plaatsen (Exod. XXIII: 7. Levit. XIX: 11) verboden?

Leerl. Ja! maar eene valsche getuigenis afleggen is veel erger en kan nadeeliger gevolgen hebben dan eene bloote leugen.

Leer. Welken grond hebt gij hier voor?

Leerl. Dat eene valsche getuigenis nadeeliger gevolgen kan hebben, dan eene bloote leugen, blijkt hieruit, dat door eene valsche getuigenis de regter misleid kan worden, om eenen onschuldige van zijn vermogen, zijne eer, zijnen goeden naam en zelfs van zijn leven te berooven.

Leer. Kunt gij ook eenige Bijbelplaatsen opzeggen, welke op dit verbod betrekking hebben?

Leerl. Verscheidene plaatsen in de H. S. vermanen ons de zuivere waarheid te spreken, terwijl zij ons waarschuwen voor valsche getuigenis, kwaadspreken en huichelen; als:

»Gij zult niet als aanbrenger onder uw volk rondgaan.

»Weêrhoud uwe tong van kwaad, uwe lippen van »bedrog te spreken."

» De taal der waarheid houdt eeuwig stand; de » leugentong slechts voor één oogenblik."

» Die waarheid ademt, verkondigt geregtigheid; » maar een valsch getuige (verkondigt) bedrog."

» Valsche lippen zijn den Heere een gruwel; die » trouw uitoefenen, Zijn welgevallen." Levit. XIX: 16. Ps. XXXIV: 14. Spr. XII: 17, 19, 22.

Leer. Nu wenschte ik gaarne het tiende gebod te hooren!

Leerl. » Gij zult niet begeeren uws naasten huis; gij zult niet begeeren uws naasten vrouw, noch zijnen dienstknecht, noch zijnen os of zijnen ezel, noch iets anders dat uwen naaste toebehoort."

Leer. Maar hoe toch kan ons God iets verbieden, dat niet van ons zelve afhangt, daar de begeerte wel eens bij ons opkomt, zonder dat wij zelve weten, hoe?

Leerl. De begeerte hangt wel is waar niet altijd van onzen vrijen wil af; doch God eischt dat wij, bij eene zoodanige opkomende begeerte, onze beste pogingen zullen aanwenden, om dezelve òf te beteugelen, òf geheel te onderdrukken, en dat ons hart op den duur zoo rein zal worden, dat zulk eene begeerte er niet meer in kan opkomen.

Leer. Wat is dan het geschiktste middel om die begeerte te onderdrukken?

Leerl. Het geschiktste middel ter onderdrukking van ongeoorloofde begeerten is, tevreden te zijn met datgene, wat de Heere ons geeft. — Een weltevreden en vergenoegd hart verlangt nooit naar datgene, wat het eigendom eens anderen is. Zoo

zeggen onze Rabbijnen. »Wie is (inderdaad) rijk? »die met zijn deel tevreden is! want zoo is er »gezegd (Ps. CXXVIII: 2): »Als gij u van den »»arbeid uwer handen voedt, heil u, het gaat u »»wel." Heil u: d. i. *in deze wereld*, het gaat »u wel: d. i. *in de toekomende wereld*." Spreuken der vaderen. Afd. 4. § 1.

Leer. Hoe drukt zich de H. S. hierover uit?

Leerl. »Met de grootste behoedzaamheid bewaak »uw hart; want daaruit (vloeijen) de wellen des levens."

»Een tevreden hart is leven voor het ligchaam; de »nijd is verrotting der beenderen."

»Die onverzadelijk is van lust, zal gedurig twist »verwekken; die op den Heere vertrouwt, zal over»vloed genieten." Spr. IV: 23. XIV: 30. XXVIII: 25.

Leer. Kunt gij mij ook zeggen, tot welke hoofdsom men alle geboden en aangehaalde Bijbelteksten kan brengen?

Leerl. De geboden, verboden en aangehaalde Bijbelplaatsen bewijzen mij ten duidelijkste, dat alles in de Heilige Schrift op *liefde* neêrkomt: — bemin God boven alles, bemin u zelven, bemin uwe ouders, bemin het Vaderland, bemin alle menschen, zelfs uwe vijanden.

Leer. Waardoor kunnen wij onze liefde tot God op het krachtdadigste toonen?

Leerl. Wij toonen onze liefde voor God daardoor het best, wanneer wij Hem in al onze handelingen zoeken na te volgen.

Leer. Maar hoe is het toch mogelijk, dat de zwakke stervelingen dit onbegrijpelijke Wezen kunnen navolgen?

Leerl. De redelijke mensch vermag veel door gewoonte en moeite; men denke slechts: God is alwijs, en ook *ik* moet trachten kennis en wijsheid te verwerven, zoo veel het mij mogelijk is, om mij daardoor verstandig te gedragen, en mij voor onbezonnenheid, en een' den mensch onwaardigen levenswandel te wachten.

Leer. Waarin kunnen wij God nog meer navolgen?

Leerl. Gelijk God zoo gaarne Zijne schepselen gelukkig maakt, zoo moeten wij ook al onze pogingen aanwenden, om het geluk en de welvaart van onze naasten te bevorderen.

Gelijk God hoogst goedertieren jegens al Zijne schepselen is, zoo moet de mensch ook weldadig jegens zijnen evenmensch zijn, noodlijdenden ondersteunen, armen in hunnen nood schragen en weduwen en weezen krachtdadiglijk voorthelpen.— In het algemeen moet hij zijnen evenmensch *zóó* behandelen, als hij van hem wenscht behandeld te worden.

Zoo toch verhaalt ons de Talmud, dat, toen eens een Heiden bij den grooten Leeraar Hillel kwam en hem aangaande de Jisraëlitische Godsdienst ondervraagde, en in weinige woorden weten wilde, waarin dezelve eigenlijk bestond, deze Leeraar hem antwoordde:

מה דעלך סני לחברך לא תעביד הא לך כל התורה כלה ואידך פירושה זיל גמור!

dit is: »wat gij niet wilt dat men u doe, doe dat ook anderen niet; zie daar de gansche Leer: het overige is uitlegging en gevolg daarvan; — ga nu heen en leer!" Tractaat Sabbath, folio 31.

Leer. Hebt gij niet een voornaam kenteeken van Gods onbegrensde goedheid vergeten?

Leerl. Gij bedoelt zeker de verzoening! Daar toch alle menschen, de eene meer, de andere minder, dagelijks zich tegen God bezondigen, kon de mensch voor Hem niet bestaan, zoo Hij ons niet vergeving, en als onderpand daarvan, de verzoening, schonk. — Hij behoudt altijd voor ons Zijne liefde en toont die telkens wêer op de teederste wijze, wanneer wij slechts, na gezondigd te hebben, met een opregt berouw en met de belofte van eene hartelijke verbetering tot Hem wederkeeren; — en ook hierin moeten wij Hem navolgen, en diensvolgens allen die ons beleedigen, zelfs onzen vijanden, van ganscher harte vergeven, en ons met hen zien te verzoenen.

Leer. Hoe moeten wij ons dan jegens hen, die ons beleedigd hebben, of ons vijandig zijn, gedragen?

Leerl. »Als uw vijand valt, verheug u niet; en als hij struikelt, laat uw hart niet juichen." Spreuken XXIV: 17.

»Zeg niet: Gelijk hij mij gedaan heeft, zoo

wil ik hem doen; ik zal elk naar zijn werk vergelden." Aldaar XXIV: 29.

»Als uw vijand hongert, geef hem brood te eten; als hem dorst, geef hem water te drinken." Aldaar XXV: 21.

»Gij zult uwen broeder niet haten in uw hart; gij zult uwen evenmensch — wanneer hij onregt doet — berispen; maar gij moet hem geene zonde nadragen, en gij moet u niet wreken, noch haatdragend zijn." Levit. XIX: 17-18.

Leer. Gij hebt tot dusverre mijne vragen goed beantwoord; ik wenschte nu wel te weten, of gij met de andere geboden en verboden, die niet voor elk mensch gelden, maar slechts door den Jisraëliet moeten opgevolgd worden, bekend zijt?

Leerl. De Jisraëliet heeft behalve de reeds door mij genoemde, nog zeer vele verboden en geboden ter nalating of opvolging; zoowel ten opzigte van het ligchaam, als van kleeding, spijze enz.

Leer. Noem mij eenige verboden, welke betrekking hebben op ons ligchaam!

Leerl. »Gij zult de hoeken uws hoofds niet rondom afscheren, noch de hoeken uws baards met den wortel afnemen." — »Om eenen doode zult gij u geene insnijding in uw vleesch maken, en gij zult geen merkteeken op u doen inprikken." Levit. XIX: 27-28.

Leer. Wat hebben wij omtrent onze kleeding in acht te nemen?

Leerl. »Geen kleed hetwelk van tweederlei soorten (namelijk wol en linnen) gewerkt, of aan elkander gehecht is, zal op u komen," zegt de H. S. Levit. XIX : 19.

Leer. Noem mij ook eenige der verbodene werkzaamheden!

Leerl. »Gij zult uw veld niet met tweederlei zaadsoorten (zoo als tarwe en gerst enz.) bezaaijen." Levit. XIX : 19. (Hieronder is ook begrepen het enten van de eene boomsoort op de andere.) »Gij zult met eenen os en eenen ezel niet tegelijk ploegen." Levit. XXII : 10. (Volgens de mondelinge Leer zijn al de werkzaamheden met twee verschillende soorten van dieren hieronder begrepen.) — Men mag niets op eene moedwillige wijze vernielen; de H. S. wil vooral hieronder het bederven van vruchtgeboomte begrepen hebben. (Deuter. XX : 19.)

Leer. Mogen wij ook in zaken, die ons verboden zijn, geenen handel drijven?

Leerl. Niet alleen dat wij in zulke zaken, waarvan wij geenerlei genot mogen hebben, — zoo als b. v. wat tot afgoderij dient of gediend heeft enz., — geenen handel mogen drijven; maar het is ons ook verboden, in die spijzen, welke de H. S. ons verbiedt te genieten, handel te drijven.

Leer. Zijn op dit verbod ook eenige uitzonderingen?

Leerl. Van dit verbod zijn uitgezonderd levende dieren (behalve varkens); ook is dit verbod niet toepasselijk op het verboden vet, en zoo men door

toeval eenige verbodene spijze in bezit heeft, mag men dezelve verkoopen.

Leer. Welke zijn dan de verbodene spijzen?

Leerl. Van de viervoetige dieren zijn dezulke verboden, welke geene gespletene hoeven hebben en niet herkaauwen. Levit. XI. Deuter. XIV. — Van het gevogelte mogen wij dezulke niet nuttigen, van welke wij bij overlevering niet weten, dat zij tot de reine soorten behooren.

Leer. Mogen wij dan de reine dieren, zonder aan nadere voorschriften hieromtrent onderworpen te zijn, nuttigen?

Leerl. De reine dieren moeten eerst geslagt en onderzocht worden, naar de voorschriften der wet. Deuter. XII: 21.

Leer. Wanneer nu het vee en gevogelte naar de voorschriften der wet rein is, mogen wij dan alles daarvan gebruiken?

Leerl. Wij mogen geenerlei bloed eten, noch van vee, noch van gevogelte. — »Geen (verboden) vet van eenen os, van een schaap of van eene geit zult gij eten." Levit. III: 17; XII: 23-27; XVII: 10-14. (Het vleesch moet dus eerst van aderen, bloed, verboden vet en vliezen behoorlijk gezuiverd worden, en volgens de wet afgewasschen en gezouten zijn.) (Chinuch 148.)

Leer. Hebben wij ook bij het toebereiden dezer spijzen op iets te letten?

Leerl. Wij moeten ons wel in acht nemen geene

melk, en wat daarvan komt, met eenigerlei vleesch te vermengen; en het is de pligt van iederen Jisraëliet, voor melk en voor vleesch afzonderlijke vaten en gereedschappen te hebben. (Exod. XXIII: 19; XXXIV: 26. Deuter. XIV: 21. Chinuch 92, 113.)

Leer. Zijn er ook verbodene visschen?

Leerl. Die visschen, welke geene schubben en vinnen hebben, mogen wij niet eten. Levit. XI: 9-12. Deuter. XIV: 9, 10.

Leer. Zijn er ook vruchten en gewassen, welke ons verboden zijn?

Leerl. Wij mogen geene vruchten eten van boomen, van welke wij bepaaldelijk weten, dat het nog geene 3 jaren geleden is, dat zij geplant zijn. Levit. XIX: 23. — Ook mogen wij geene vruchten en groenten eten, als er wormen in zijn, volgens het verbod:

לְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלוּם
כִּי־שֶׁקֶץ הֵם

»Geenerlei kruipend gedierte, dat op de aarde kruipt, zult gij eten; want zij zijn een afschuw." Levit. XI: 42.

Leer. Zijn er ook verboden, die niet door geheel Jisraël behoeven nagekomen te worden?

Leerl. Het is slechts den Priesterstam verboden zich te verontreinigen aan een lijk, behalve aan dat van des Priesters naaste bloedverwanten, of wanneer niemand anders tegenwoordig is enz. Levit. XXI.

Leer. Hoe worden de geboden, die slechts door den Jisraëliet moeten opgevolgd worden, verdeeld?

Leerl. De geboden, welke slechts door den Jisraëliet moeten opgevolgd worden, zijn verdeeld in 3 soorten, en wel, in die, welke men dagelijks dient op te volgen; die, welke op bepaalde tijden dienen volbragt te worden, en wederom andere, die bij enkele gelegenheden moeten uitgeoefend worden.

Leer. Welke zijn de geboden, die dagelijks moeten uitgeoefend worden?

Leerl. Dadelijk bij het ontwaken moet men zich voornemen, dien dag Gode welgevallig te leven, en terstond, nadat men zich des morgens behoorlijk gewasschen heeft, moet men het gebod van צִיצִת opvolgen.

Leer. Wat bevat het gebod van צִיצִת

Leerl. Volgens dit gebod (Levit. XV: 38-39) is de Jisraëliet verpligt aan alle vier hoeken van zijne kleederen schouwdraden te maken; thans hebben wij ter aanknooping der schouwdraden, het אַרְבַּע כַּנְפוֹת en טַלִּית; — de צִיצִת zijn vierdubbele, opzettelijk daartoe vervaardigde draden, die aan de 4 hoeken, twee duimen van elken hoek, moeten aangeknoopt worden.

Leer. Weet gij ook eenige reden voor dit gebod?

Leerl. Deze schouwdraden moeten wij, als

het ware, als denk- en merkteekenen betrachten, waardoor ons steeds de geboden Gods herinnerd worden. Zoo toch vinden wij (Num. XV : 39 - 41): »Deze zullen u tot schouwdraden dienen, opdat gij dezelve ziet, al de geboden des Eeuwigen gedenkt en die nakomt; doch dat gij (de verleiding) uws harten en uwer oogen niet nawandelt, welke gij boelerende aanhangt. — Hierdoor zult gij al mijner geboden indachtig zijn, dezelve uitoefenen en voor uwen God heilig zijn." —

Leer. Welk gebod volgt hierop?

Leerl. Hierop volgt het gebod van Tefillin (תְּפִלִּין).

Leer. Waaruit bestaan deze Tefillin?

Leerl. Het is den Jisraëliet geboden, zich van zijn dertiende jaar af, dagelijks, op zekere uren met een kenteeken van Gods eenheid en almagt te versieren. — Hij versiere zich namelijk met de תְּפִלִּין, welke 4 afdeelingen der Heilige Schrift bevatten, namelijk שמע. ישראל והיה אם שמע קדש לי כל בכור en והיה כי יביאך (Exod. XIII; Deut. VI en XI), welke afdeelingen ons opvoeren tot Gods onveranderlijke eenheid en onbegrensde almagt; zoo als de Heilige Schrift ons leert (Exod. XIII: 16 en Deuter. VI: 8).

וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹתעַל יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ

»Gij zult ze tot een teeken op uwe hand binden, zij zullen tot een' voorhoofdband tusschen uwe oogen zijn."

Deze Tefillin moeten echter volgens het bepaalde voorschrift geschreven en vervaardigd worden, en moeten op den linker arm boven den elleboog binnenwaarts, en boven aan het voorhoofd, tusschen de oogen, omgewonden worden.

Leer. Wat volgt nu?

Leerl. Nu volgt het gebed.

Leer. Op welke tijden zijn wij verpligt onze gebeden hemelwaarts te zenden?

Leerl. De gewone vaste gebeden worden driemalen des daags verrigt, en wel, des ochtends of שחרית, bij het opgaan der zon; des namiddags of מנחה, bij zonneondergang, en dan des avonds of מעריב-gebed; terwijl bij die gebeden, op Sabbath, nieuwe maan-feesten en andere feestdagen het מוסף, en op den grooten verzoendag nog daarenboven het נעילה-gebed gevoegd wordt.

Leer. Is het onverschillig, op welke plaats men zijne gebeden verrigt?

Leerl. Het is niet onverschillig, op welke plaats wij ons hart voor God uitstorten. Op onreine plaatsen is het ongeoorloofd Gods naam uit te spreken; maar ook zelfs dan, wanneer wij op eene reine plaats ons gebed kunnen doen, is het verkieslijker, wanneer men daartoe in de gelegenheid is, op eene bijzondere plaats, waar ons niets van een aandachtig gebed afleidt, te bid-

den. — Wanneer men dit kan doen op eene heilige plaats, — zoo als in eene Synagoge, — of wanneer men met velen gezamenlijk zijn hart voor den Heere kan uitstorten, mag zulks niet nagelaten worden; zóó verrigt, is het gebed roerender en plegtiger, en wordt het gemoed er meer door geheiligd.

Leer. Bij welke gelegenheden moeten wij nog onze harten dankbaar tot God verheffen?

Leerl. Bij alle zaken, waarvan wij eenigzins genot hebben, moeten wij Gode danken; wanneer wij des morgens ontwaken, voor het aanschouwen van het daglicht; wanneer wij spijze, drank of welriekende zaken verkrijgen, voor het genot daarvan; bij vele natuurverschijnselen; bij allerlei gewaarwordingen, hetzij wij goed of kwaad ondervinden, moeten wij door verheffing des harten tot God toonen, dat wij overtuigd zijn, dat alles van den Algoede komt; ook moeten wij bij de meeste geboden, die wij uitoefenen, vooraf Gode danken.

Leer. Wat moet voornamelijk uw hoofddoel zijn bij het bidden voor het toekomstige?

Leerl. De voornaamste gebeden voor het toekomstige moeten niet zijn, ter verkrijging van datgene, wat vereischt wordt ter bevrediging, van ligchamelijke behoeften, maar hoofdzakelijk ter verwerving van ons zielen-heil, als: om vergeving van zonden, reiniging onzer harten, het ware licht en de echte kennis van God en Zijne leer.

Leer. Wat moet men voornamelijk bij alle gebeden en lofzangen in acht nemen?

Leerl. Men moet aandachtig zijn, en vooraf overwegen, hoe nietig de stervelingen zijn, en hoe groot God is, tot wien wij bidden, en dus ernstig over den inhoud van het gebed en den lofzang nadenken.

Leer. Bij welk gebed moet vooral al onze aandacht geboeid zijn?

Leerl. Bij het שְׁמַע lezen moeten wij de meest mogelijke aandacht hebben. (Zie blz. 38.)

Leer. Waarom bidt gij niet liever in die taal, welke gij gewoonlijk spreekt, of het best verstaat; — waarom bidt gij in de Hebreeuwsche taal?

Leerl. Wij bidden in de Hebreeuwsche taal, omdat deze de oudste en eerwaardigste is, en reeds van zelve den bidder eenen zekeren eerbied inboezemt. Deze taal is het, waarin de Eeuwige met alle Profeten heeft gesproken, en waarin de H. S. geschreven is. — De instandhouding van deze taal bij onze gebeden houdt een zeker verband en eene vereeniging tusschen al onze geloofsgenooten, in alle werelddeelen, in stand; in welk land ook de Jisraëliet komt, waar onze geloofsgenooten zich bevinden, zij kunnen zich door middel van die taal, in de Godshuizen, in een hartelijk gebed met elkander vereenigen.

Leer. In welk gebod komen de twee eerste afdeelingen (פָּרָשִׁיּוֹת) van קְרִיאַת שְׁמַע nog voor?

Leerl. Bij het gebod van מְזוּזָה —. „Gij zult ze schrijven op de deurposten van uw huis, en

aan uwe poorten." (Deuter. VI: 9; XI: 19.) Ook deze פָּרָשִׁיּוֹת moeten volgens het voorschrift der wet geschreven en op den post der deuren, aan de regter zijde des ingangs, vastgemaakt worden.

Leer. Welk gebod behoort nog onder de eerste soort en moet voornamelijk betracht worden?

Leerl. Een der allergewigtigste geboden is nog, dat wij, als het ons mogelijk is, dagelijks met een opmerkzaam en leergierig hart Gods woord moeten bestuderen.

Leer. Welke zijn nu, de op bepaalde tijden uit te oefene geboden?

Leerl. De op bepaalde tijden uit te oefene geboden zijn die over de Sabbath- en feestdagen.

Leer. Noem mij eenige geboden op, welke men bij enkele gelegenheden moet opvolgen?

Leerl. De besnijdenis; en nog vele andere geboden zijn er, welke bij de in het menschelijk leven gewone voorvallen, zoo wel bij vreugde als bij leed, moeten opgevolgd worden.

Leer. Met wien werd het verbond der besnijdenis (בְּרִית מִילָה) ingesteld?

Leerl. God beval aan Abraham zich zelven en zijn huisgezin van het mannelijke geslacht te besnijden, en dit teeken der Jisraëlitische Godsdienst op zijne nakomelingen voort te planten.

Leer. Wanneer moet de besnijdenis plaats vinden?

Leerl. De besnijdenis moet geschieden, in den regel, op den achtsten dag na de geboorte; Gen. XVII: 9-14.

Leer. Zijn er ook geboden, welke niet voor *alle* Jisraëliten verbindend zijn, en slechts door een gedeelte hunner kunnen opgevolgd worden?

Leerl. Er zijn ook geboden, welke niet voor alle Jisraëliten verbindend zijn; zoo is het b. v. den priesterstam alleen bevolen het volk te zegenen (Num. VI: 23-27), en den overigen stammen dezen stam meer eer te bewijzen, en denzelven een' zekeren voorrang bij de Godsdienstige plegtigheden toe te kennen, en voor de overige stammen is ook slechts het gebod van פִּדְיוֹן הַבְּכוֹר (de vrijkooping der eerstgeborenen) geldig (Num. XVIII 15-16). Zoo zijn er ook geboden, die alleen door het mannelijke, andere die door het vrouwelijke geslacht, wederom andere die door ouders of door kinderen alleen kunnen betracht en opgevolgd worden.

*

Leer. Gij hebt mij nu vele geboden en verboden opgenoemd, welke op den Jisraëliet ten aanzien van zijne gehoorzaamheid jegens God toepasselijk zijn; — zijn de geboden omtrent onze pligten jegens den naaste dan niet zoo gewigtig?

Leerl. De geboden, welke ons de pligten jegens onze naasten voorschrijven, zijn even zoo gewigtig als, zoo niet nog gewigtiger dan, die, welke ons slechts met onzen pligt jegens God

bekend maken; want zij zijn even zoo wel door God bevolen; maar er is dikwijls niet afzonderlijk over gesproken, dewijl zij in die jegens God van zelve zijn ingesloten, daar wij onze liefde tot God alleen door liefde tot de menschen kunnen bewijzen. Ook beweren onze Geleerden, dat het gebod: »bemin uwen naaste gelijk u zelven" (Levit. XIX : 18) een der allergewigtigsten is, waarop bijna de geheele wet steunt; en zij willen, dat wij ons des morgens nog vóór het gewone gebed zullen voornemen om dit gebod getrouwelijk na te komen; terwijl ook bij de overtreding van die geboden de terugkeer tot God moeijelijker is, daar men zich eerst met de menschen, die men beleedigd of verongelijkt heeft, moet verzoenen, eer God den berouwhebbende het begane onregt vergeeft.

Leer. Kunt gij mij ook door een voorbeeld bewijzen, dat ons het uitoefenen van eenen pligt jegens onzen naaste van een ander gebod kan ontslaan?

Leerl. Wanneer men b. v. alleen bij eenen doode is, mag men zelfs קְרִיאַת שְׁמַע en het gebed daarom verzuimen.

Leer. Kunt gij mij eenige verboden, die betrekking hebben op den mensch jegens zijnen naaste, opnoemen, die volgens onze Rabbijnen met de allerzwaarste zonden gelijk gesteld worden, hoewel de H. S. er geene straf op bepaalt?

Leerl. Onze Geleerden tellen hoogmoed, toorn, kwaadspreken, iemand openlijk beleedigen enz.

tot de zwaarste zonden. — Eene uiterlijke straf hierop bestaat echter niet, dewijl zij geene uiterlijke daden zijn, en dus niet als misdaden onderscheidenlijk kunnen aangewezen worden.

Leer. Kunt gij thans ook geboden opnoemen, die volgens onze Rabbijnen tot de allervoornaamste behooren, hoewel zij niet duidelijk in de H. S. als geboden opgenoemd worden?

Leerl. Barmhartig en langmoedig te zijn, zieken te bezoeken en te verplegen, de dooden behoorlijk ter aarde te bestellen en de bedroefden te troosten, — deze worden door onze Rabbijnen voor de voornaamste geboden gehouden.

Besluit.

Leer. Kunt gij mij nu ten slotte zeggen, wat gij in het algemeen doen moet ter bevordering van uwe volmaking?

Leerl. Om mij al meer en meer te volmaken en aldus voor een beter leven voor te bereiden, is het noodig, dat ik alles aanwend, om niet alleen voor mij zelven, maar ook voor anderen nuttig te zijn; ik moet mij steeds op het goede, op wijsheid, heiligheid, liefde, toeleggen; terwijl ik het slechte, de onkunde, dwaasheid, onreinheid, eigenbelangzucht moet vermijden en verwerpen.

Leer. Wat hebt gij tot zulk eene volmaking noodig?

Leerl. Om zulk eene volmaking al meer te verkrijgen, is het noodig, dat ik mij zelven steeds onderzoeke, een waakzaam en onpartijdig oog op mij zelven houde, altijd de H. S. beoefene en raadplege, en naar hare geboden leve.

Leer. Waartoe moet dat zelfonderzoek dienen?

Leerl. Wil ik mijne volmaking en eeuwige gelukzaligheid bevorderen, dan is het dienstig en noodig, dat ik door zelfonderzoek wete, voor welke hartstogten en zonden ik de meeste neiging gevoel, om tegen dezelve, en tegen alles wat mij verleiden kan, met de meeste zorgvuldigheid op mijne hoede te kunnen zijn; en voorts, dat ik steeds naar de stem van mijn geweten, als naar eene stem des Heeren in mij, met aandacht luistere.

Leer. Wat dient gij hiermede nog te vereenigen?

Leerl. Bij dit alles moet nog komen de omgang met God, of het gebed. Al mijne behoeften moet ik voor den Heere openleggen, en Hem bidden, dat Hij mij een opregt en zuiver hart schenke, om Zijne geboden naar mijn best vermogen op te volgen. Ik moet Hem bidden, dat Hij mij datgene schenke, wat Hij voor mij dienstig en nuttig oordeelt; en Hem danken voor al de weldaden, die ik reeds ontvangen heb en nog dagelijks ontvang.

Leer. Kunt gij mij ook eenige hierop betrekking hebbende Bijbelplaatsen opnoemen?

Leerl. »Geef Uwen dienaar dus een opmerkzaam hart om Uw volk te regten, om tusschen goed en kwaad verstandig te onderscheiden." 1 Kon. III: 9.

»Hoed ook Uwen dienaar voor kwade neigingen, dat zij mij niet beheerschen, dan kan ik der volmaking naderen en van grove misdaden vrij blijven." Ps. XIX: 14.

»Want al Zijne regten heb ik steeds voor oogen; Zijne wetten verwijder ik niet van mij." Ps. XVIII: 23.

»Schep mij een rein hart ô God en geef mij op nieuw eenen vasten geest." Ps. LI: 12.

»Dat mijn hart opregt zij met Uwe instellingen; opdat ik niet beschaamd worde." Ps. CXIX: 80.
